

Ива Паштранакова*

**КИРИЛ КУТЛИК,
ОСНИВАЧ СРПСКЕ ЦРТАЧКО-СЛИКАРСКЕ ШКОЛЕ
И ЊЕГОВО ДЕЛО У СРБИЈИ****

Апстракт

Кирил Кутлик (1869-1900) је уметник који заслужује пажњу из више разлога. Његова најзначајнија делатност је било оснивање Српске цртачке и сликарске школе у Београду (1895). Кутликово сопствено стваралаштво је осцилирало на размеђи значајних струја сликарства XIX века, романтизма и реализма. У последњој фази свог сликарског рада, преузео је неке поступке импресионизма, као и тематску симболичност у духу сецесије. У контексту словачког сликарства, Кутлика карактерише интересовање за социјалне теме и историјско сликарство. Религиозне теме и олтарске слике су одраз његовог духовног става, формираног у кругу породице, док је портрете и илустрације израђивао по наручбини, а пејзажи и мртве природе спадају у оквире његовог слободног стваралаштва.

Кључне речи

Кирил Кутлик, сликарство XIX века, почеци уметничког школовања у Србији.

„До Кирила Кутлика сам дошао тако што сам, истражујући импресионисте, морао да кренем од почетка, да утврдим где су започели своје школовање. Онда сам открио да је Кирил Кутлик тај, да су сви били код њега, сва та наша важна имена као што су Миловановић, Коста Миличевић, Надежда Петровић, Боривоје Стевановић, итд. [...] У Београду није постојала никаква уметничка школа, и Кирил је добро процењио да ту лежи шанса. До тог тренутка су

неки талентовани српски ћаци већ отишли у Беч, у Будимпешту, или евентуално у Минхен, као државни стипендисти. Међутим, из саме Србије их је одлазило веома мало, већином су одлазили из аустроугарске Србије. То што је Кирил Кутлик урадио је веома важна ствар. Он је ту основао једну школу, која је носила скроман назив: Прва српска цртачка и сликарска школа [...].“

Проф. др Станислав Живковић¹

Катићу, Маји Јоцков-Миљеуснић и Кристини Ковач, управи и запосленима Историјског музеја Србије. Веома сам захвална проф. др Станиславу Живковићу, музејском саветнику Вери Ристић, академику Дејану Медаковићу, проф. др Миодрагу Јовановићу, др Ирини Суботић, мр Угљеши Рајчевићу, др Јасни Јованов, проф. Самуелу Человском и запосленима на Катедри за словачки језик и књижевност Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, сликарлу Јозефу Клађику, Владимиру Валенћику, Вићајославу Хроњецу, Јану Шпрингелју, Мирјани Ненадовић и многим другим институцијама, стручњацима и пријатељима.

¹ Проф. др Станислав Живковић, лични исказ током разговора са ауторком текста, у Новом Саду, 4. марта 2005. године.

Породица Кутлик

Сликар Кирил Кутлик (Cyril Kutlík) потиче из словачке евангелистичке породице, која је током два века немало утицала на друштвено-културна забивања и својинске односе у Аустроугарској, углавном у јужним деловима панонских области, које су биле у склопу Угарске и носиле назив „Доња земља“, и у Чешкој. (Сл. 1, 2)

Неколико чланова Кирилове породице је успоставило споне са територијом Војводине. Његов деда, Јан Кутлик (Ján Kutlík, 1806-1890), деловао је у периоду 1828-1841. године као евангелистички проповедник и био учитељ у Старој Пазови. Тамо се родио и Кирилов отац, Богдан Кутлик (Bohdan Kutlík, 1838-1925), који је деловао као свештеник у Чешкој и радио као уредник словачке и чешке црквене периодике. Његов избор за свештеника у Ковачици (1881) поништили су поборници мађаризације, након годину дана упорног залагања цркве да он ипак добије ову функцију. Кирилов стриц, Феликс Кутлик (Félix Kutlík, 1843-1890), као капелан и свештеник је просвећивао и подстицао, од 1870. године, Словаке у „Доњој земљи“ на народне борбе, у Петровцу, Силбашу и Кулпину. Средини „Доње земље“ је посветио одређену пажњу и у књижевном стваралаштву,² које је познато и данас. Стога уопште не чуди што је „Доња земља“ привлачила још једног члана породице Кутлик – сликара Кирила. Зашто је он, међутим, за место свог деловања одабрао Београд?

² Видети: Kutlík, Félix st. *Báč-Sriemski Slováci* (Bačka Palanka, 1888); Kutlík, Félix st., *Kralica a iné* (Bratislava-Novi Sad, Tatran, 1981). О породици Кутлик види: Kutlík, Félix ml., *Dejiny Kutlikovcov* (Bratislava, 1931).

³ Крижлице (Křížlice) су у време Кутликовог рођења биле самостална општина. Данас је то катастарско село, део општине Јестраби у Крконошичу (Jestřabí v Krkonoších) у Чешкој.

⁴ Богдан Кутлик старији и Ана, рођена Кратохвилова,

У родном крају и школовање

Кирил Кутлик је рођен 29. марта 1869. године у општини Крижлице (Křížlice) у Чешкој,³ у месту у којем је дуго година деловао његов отац Богдан. Мајка Ана, рођена Кратохвилова (Anna Kratochvílová), потицала је из града Просћејов (Prostějov) у Чешкој.⁴ Кирил је још у детињству показао склоност ка сликарству. Као четрнаестогодишњак је зараживао вечере продајом властитих слика, а као петнаестогодишњак је почeo да слика уљаним бојама – у то време, додуше, тек копије слика и илустрација. Мање интересовања је посвећивао школском градиву у гимназији, у граду Храдец Кралове (Hradec Králové) у Чешкој. Већ тада је дошла до изражaja и његова судбинска карактеристика – типична боемска лакомисленост. Његов отац је то касније изразио у следећој форми: „Ухватиш се једне ствари, уложиш у њу све – то Те обузме целог. Све остало заборављаш... Ко се храни надом, веома често умире од глади“.⁵

Године 1885, Кирил Кутлик је започeo студије на Академији ликовних уметности у Прагу (Akademie výtvarných umění, Praha). У току припрема га је водио професор Антоњин Лхота (Antonín Lhota, 1812-1905), а касније фигуралиста симболичких тема Максимилијан Пирнер (Maximilián Pirner, 1854-1924). Школске 1888/89, године Кутлик је добио прву награду Академије за студије у уљу *Стара баба* (Stará baba) и *Пољски Јеврејин* (Pol'ský Žid). Тада је израдио и прве значајне нареџбине: за евангелистичку

имали су тринаесторо деце. Кирил се родио као трећи по реду. Дубоко га је дотакла трагична судбина породице – од све деце, дуже од једне деценије је поживело само петоро, а властите родитеље је надживео само један од синова.

⁵ Према кореспонденцији породице Кутлик, у сликаревој заоставштини, у Архиву ликовне уметности Словачке народне галерије у Братислави (Archív výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie v Bratislave - AVU SNG, инв. бр. 650/1996, 671/2000, 692/2001).

Сл. 1. Кирил Кутлик: *Аутопортрет*. 1896. Приватно власништво, Острава, Чешка.
Figure 1. Cyril Kutlík: *Self-portrait*, 1896. Private propriety, Ostrava, Czech Republic.
Fig. 1. Cyril Kutlík: *Autoportrait*, 1896. Propriété privée, Ostrava, République Tchèque.

Сл. 2. Портрет Кирила Кутлика, око 1893-1895. Фотографија: Архив ауторке.

Figure 2. Portrait of Cyril Kutlik, around 1893-1895. Photograph: Author's archive.

Fig. 2. Portrait de Cyril Kutlik, aux environs de 1893-1895. Photographie : Archives de l'Auteur.

Сл. 3. Кирил Кутлик: *Излазак Јевреја из Египта*, 1888. Приватно власништво, Братислава, Република Словачка.

Figure 3. Cyril Kutlík: *Jews leaving Egypt*, 1888. Private property, Bratislava, Republic of Slovakia.
Fig. 3. Cyril Kutlík: *Sortie des Juifs d'Egypte*, 1888. Propriété privée, Bratislava, République Slovaque.

богомольу у Спалову (Spálov) је насликао малу олтарску слику *Вазнесење* (Nanebovstúpenie).⁶ Уследило је дванаест илустрација (Сл. 3, 4) са тематиком из Старог завета, за јеврејску књигу *Песах Хагада* (Pessach Hagada),⁷ прашког издавача Самуела В. Пашелеса (Samuel W. Pascheles). Деветнаестогодишњи младић је

до ове интересантне наручбине дошао преко покровитеља уметности, грофа Палфија (Pálffy), који је Кутлика увео у кругове високог племства, у којима је младић узимао учешћа у интелектуалним дискусијама.⁸ Захваљујући Палфијевој препоруци, затим, држао је часове цртања кћеркама генерала, грофа Килмансега

⁶ *Вазнесење* (Nanebovstúpenie), уље на платну, 1888, 80 x 60 цм, власништво евангелистичке општине Либштат (Libštát), Чешка. Спалов је сеоце у близини Либштата, у којем је Кирилов отац кратко време радио, пре него што је прешао у Крижлице.

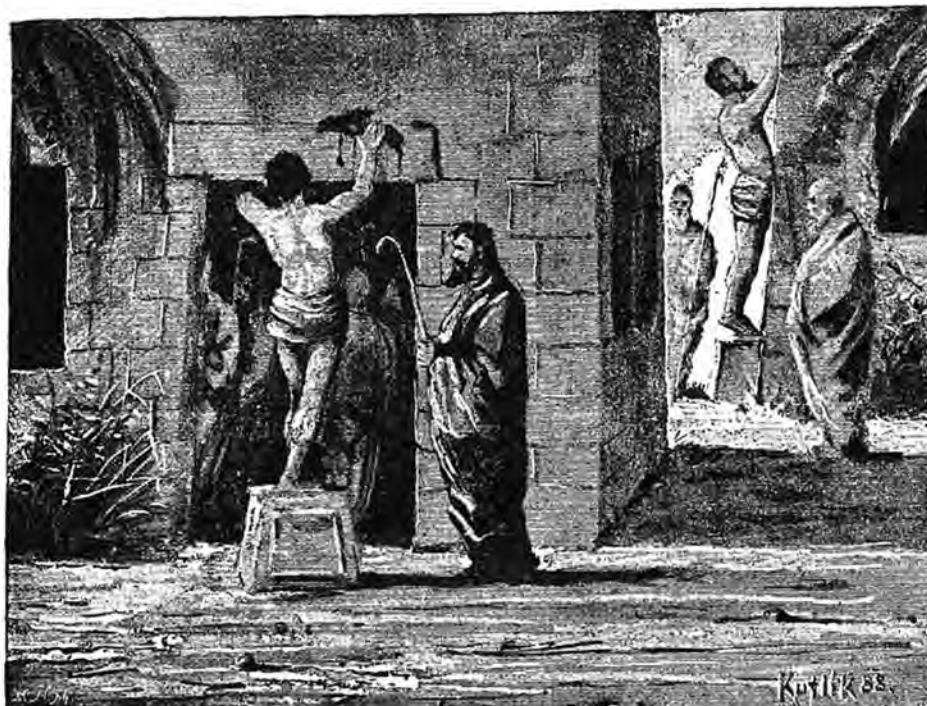
⁷ У Братислави се налазе две неупотребљене варијанте: *Утапање фараона II* (Zatopenie faraóna II.), лавирани туш, 1888, 13,5 x 16,5 цм, својина AVU SNG, инв. бр. 650/1996 и *Излазак Јевреја из Египта* (Odchod Židov z Egypta), лавирани туш, 1888, 13,5 x 17 цм, приватно власништво.

⁸ Кирил је кроз разговоре усавршавао немачки језик и градио свој поглед на свет. Палфи и његови пријатељи су са Кутликом разговарали, нпр., о класичним студијама или ликовима чешке историје – Јану Жишки (Jan Žižka) или протестанту Јану Хусу (Jan Hus). Ове дискусије су утицале на формирање младог сликарa, исто као и читање захтевних списка Платона или *Историје чешког народа у Чешкој и Моравској* (Dějiny národů českých v Čechách a na Moravě) Франтишека Палацког (František Palacký, 1798-1876).

27

הנודה של פסח

שְׁהִבֵּיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הָוָא עַל־יִהְמָצְרִים.
 die der Heilige, gelobt sei Er,
 über die Ägypter in Ägypten
 gebracht hat u. z.:
בָּמָצְרִים וַיָּלֹךְ הָוָא.

דְּצַדְעַן עַדְשׁ Während der zehn Worte gießt man zehn Mal, bei den Worten **כָּאֶחָד** drei Mal etwas Wein aus dem Becher in ein bereitstehendes Gefäß.

בְּנִים, צְפְּרִדְעָן, כְּנִים; Blut, Frösche, Ungeziefer,
בְּרִדְעָן, שְׁחִין, בְּרִדְעָן; Wild, Pest, Eiterbeulen, Hagel,
מְבָתָן, חֲשִׁיךְ, מְבָתָן; Heuschrecken, Finsterniß, Ster-
 ben der Erstgeborenen.
בְּכֹורוֹת:

Сл. 4. Кирил Кутлик: *Означавање оквира врата.*

Репродукција: Pascheles, Samuel, W. (ед.): Pessach Hagada, Prag 1888, стр. 27.

Figure 4. Cyril Kutlik: *Marking the doorframe.*

Print: Pascheles, Samuel, W. (ed.): Pesach Haggadah, Prague 1888, p. 27.

Fig. 4. Cyril Kutlik: *Désignation du battant.*

Reproduction : Pascheles Samuel, W. (édit.) : Pessah Hagada, Prague 1888, page 27.

(Kielmansegg).⁹ Школске 1890/91. године, Кутлик је чак становао у грофовој кући, без икакве надокнаде. Нешто пре тога, појавили су се први симптоми туберкулозе. Кутлику је био наклоњен и кнез Здењек Коловрат Краковски (Zdeněk Kolovrat Krakovský), који га је посећивао у атељеу и који му је у замку Рихнов (Rychnov) и у својој кући показао оригинална дела фламанског барокног сликара Петера Паула Рубенса (Peter Paul Rubens, 1577-1640), дела чешког барокног сликара Карела Шкрете (Karel Škréta, 1610-1674), и других. За време студирања у Прагу, Кутлик је израдио портрете представника чешког културног живота – песника *Јарослава Врхлицког* (Jaroslav Vrchlický, 1853-1912) и оперског певача *Карела Бурјана* (Karel Burian, 1870-1924). Израђивао је, такође, портрете по наручбини, као и историјске портрете: *Јана Жишке* (Jan Žižka) и *Јана Хуса* (Jan Hus).¹⁰ У Прагу су настале и жанровске слике *Крчмар* (Krčmár) и *Месар Швејда из Мале Стране* (Mäsiar Švejda z Malej Strany).

Лето године 1890. Кутлик је провео у Хумполцу (Humpolec) у Чешкој, у кући евангелистичког свештеника Кристијана Едуарда Поспишила (Kristián Eduard Pospíšil). Домаћин је госту обезбедио и наруџбине портрета. На зиду свештеничке куће Кирил је насликао мотив *Швајцарски пејзаж* (Švajčiarska krajina). За нову школу ткања је израдио своју највећу слику уопште, *Алегорију*

⁹ Основавајући се на Кутликовим сликама, Кутлик је подучавао и породичног васпитача Палфијевих, велебног господина Јудевита из Сарторија (Ludevít zo Szartorych), као и Рудолфа Јаросија (Rudolf Járosy). Кутлик је и током боравка у Арију давао часове цртања.

¹⁰ Репродукције Кутликових слика *Јан Жишка* и *Јан Хус* објавио је, у Турнову (Turnov) у Чешкој, издавач Франтишек Вонка (František Vonka). Види: „Nákladom chromolithografického ústavu..“, *Cirkevné listy*, г. V, бр. 2 (Liptovský Sv. Mikuláš, 1891), 34-35.

¹¹ Јарослав Августа (Jaroslav Augusta, 1878-1970), чешки сликар, стварао у Словачкој. Види: Váross, Marian. *Spomienky* (Bratislava, SFVU, 1962), 21-22, 47; Alexy, Janko. „Maliar Cyril Kutlík“, *Slovák*, г. XXIII,

ткања (Alegória tkania), чије су димензије 4 x 4 м, али која, нажалост, није сачувана. У Хумполцу је Кутлик веома заинтересовао за сликарство малог Јарослава Августу (Jaroslav Augusta), па је крајем лета већ кориговао његове прве сликарске творевине.¹¹

У то време је Кутлик сликао аквареле малих димензија – пејзаже са мотивима родног краја и околине. Осим тога, пет његових слика је било објављено у публикацији *Успомене града Ровенска* (Paměti města Rovenska).¹² Почетком 90-тих година XIX века, В. Хавличек (V. Havlíček) је у Прагу објавио две Кутликове слике са протестантском тематиком, као разгледнице. Штавише: „Кутлик је био први аутор чије се име појавило на словачким разгледницама, конкретно оним које је објављивао Салва (Karol Salva, 1849-1913) у Ружомберку, око 1898. године. Разгледнице имају етнографски карактер. Њихову позадину чини величанствени ваздушasti цртеж у акварелу *Дом и орнамент*, који потписује Кирил Кутлик“.¹³

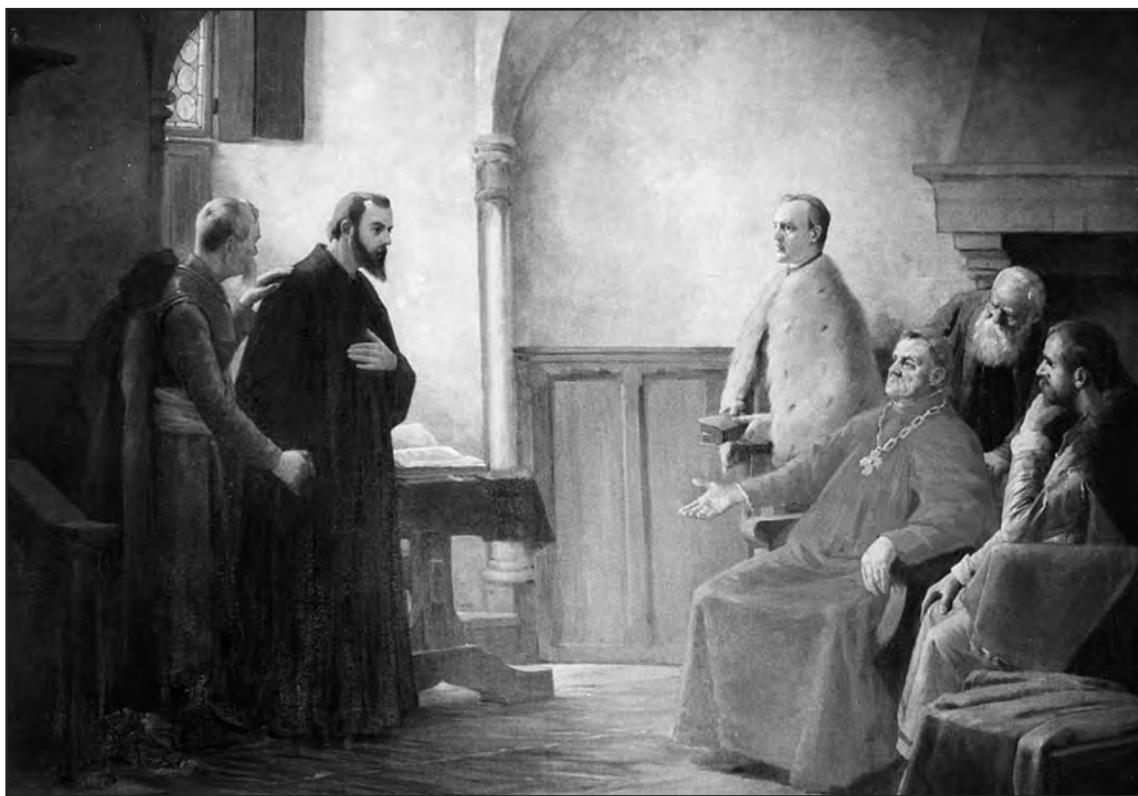
Права признања и одлазак у иностранство

Кутлик је студије у Прагу завршио израдивши велику историјску слику са тематиком Јана Хуса (Сл. 5). Слика *Последњи тренуци Хусове слободе* (Posledné okamihu Husovej slobody) спада међу јединствене примере историјског сликарства у Словачкој

бр. 191 (21. VIII 1941), 4-5; Alexy, Janko. „Maliar Cyril Kutlík“, *Osudy slovenských výtvarníkov* (Bratislava, Štátne nakladatelstvo, 1948), 277-285.

¹² Matoušek, Petr. *Paměti města Rovenska* (Turnov, V. Kudrnáč, пре 1900. год.), 33, 65, 97, 129, 161. Исте илустрације се налазе и у: Šimák, Josef. *Průvodce Českým rájem. Jedno sto padesát výletů* (Pojizeří, Podkrkonoší, Poještědí), (Turnov, V. Kudrnáč, пре 1900. год.), 37, 104 + 3 комада.

¹³ Ilečková, Silvia. „Z historie umeleckých pohľadníc na Slovensku. Tlačené pohľadnice“, *Galéria 2003. Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave* (Bratislava, Slovenská národná galéria, 2003), 144-145.

Сл. 5. Кирил Кутлик: *Последњи тренуци Хусове слободе*, 1891. Ческа спорителна, Турнов, Чешка.
Figure 5. Cyril Kutlík: *Last Moments of Hus's Freedom*, 1891. Česká Spořitelna, Turnov, Czech Republic.

Fig. 5. Cyril Kutlík: *Les derniers instants de la liberté de Hus*, 1891. Česká Spořitelna, Turnov, République Tchèque.

и Чешкој. Овом сликом, млади уметник је представљен 1891. године, на Јубиларној целоземаљској изложби у Прагу.

У периоду 1891-1893. године, Кутлик је боравио у Бечу. Годину дана је похађао предавања на Одсеку историјског сликарства бечке Академије ликовних уметности (Die Kaiserlich Königliche Akademie der Bildenden Künste, Wien), код професора Августа Ајзенментера (August Eisenmenger). Потом је деловао као самосталан уметник и био углавном посвећен портретисању и изради наруџбина. Направио је две илустрације за публикацију *Букети Коменског* (Kytice Komenského, изд. 1892), а илустровао је и црквену периодику. Насликао је, такође,

предлог за *Насловницу календара Хус* (Titulka kalendára Hus), за издање из 1892. године. За време боравка у Бечу, продао је и три платна инспирисана јунацима из књижевног стваралаштва чешког писца Сватоплуга Чеха (Svatopluk Čech, 1848-1908). Следеће две године Кутлик је провео у градићу Арко Варињане (Arco Varignane). Преселио се у сунчани Тирол по савету лекара, јер се његово здравствено стање поново погоршало – вратили су се симптоми туберкулозе. Тамо је насликао око четрдесет дела, међу којима је и његова најлепша историјска слика *Прва жртва смрти [Авељева смрт]* (Prvá obet smrti [Smrť Ábelova]), те олтарске слике за евангелистичке цркве у Словачкој и Чеш-

кој.¹⁴ За даље систематско лечење, Кутлик вероватно није имао стрпљења. Додуше, можда је сматрао да је важније да време које му је преостало искористи у потпуности. Није био у стању да се одмара и беспосличи, тако да је осмислио пажње вредан план, од кога није одступио чак ни пошто првобитно није наишао на разумевање свог оца, од кога је превасходно очекивао помоћ.

Српска цртачка и сликарска школа Кирила Кутлика

Лета 1895. године, Кирил Кутлик се преселио у Београд, да би тамо, захваљујући финансијској помоћи свог оца, остварио свој најодважнији план: у јесен исте године је у Београду отворена Српска цртачка и сликарска школа (Сл. 6) Кирила Кутлика.¹⁵ Мисија ове школе је била: „Да за талентоване, који су решили да уметности посвете свој живот – ваљаним и правим припремама за

¹⁴ Кутликове олтарске слике: *Гле, стена одваљена II* (Ajhl'a, kameň odvalený II.), уље на платну, 1894, 200 x 130 цм, Нове Место над Вахом, Словачка; *Васкрсење* (Vzkriesenie), уље на платну, 1894, 150 x 100 цм, према Плокхорсту, Ваљково, Словачка; *У Гетсеманском врту* (V Getsemanskej záhrade), уље на платну, 1895, 142 x 80 цм, према Шонхеру, Частков, Словачка. Затим: *Вазнесење* (Nanebovstúpenie), уље на платну, 1888, 80 x 60 цм, Либштат, Чешка; *Христ у Емаузу* (Kristus v Emauzoch), уље, 1889, 143 x 96 цм, према Милеру, Рибница у Добришама, Чешка.

¹⁵ Оснивање приватних сликарских школа, на прелому XIX и XX века, било је врста модног тренда. Педагошко деловање уметника је произлазило, пре свега, из објективних услова и друштвених потреба. Сликарске академије и занатске уметничке школе су у то време постојале у средњој Европи у Минхену, Бечу, Будимпешти и Прагу. Зато су у осталим деловима бивше Аустроугарске и на Балкану настале различите усмерене припремне сликарске школе. Кутликова је била једна од њих. Када је Кутлик за место свог деловања одабрао Београд, знао је да њему таква школа управо недостаје. „Prije toga, 1887. god. prilikom jednog školskog odmora, došao je (Кутлик) u Biograd na dan proslave Vuka Karadžića. Baveći se neko vrijeme u Biogradu (и код стрица у Војводини) i interesujući se za mnoge važne stvari, video je, da Biograd nema slikarske

даље студирање постане и учитеље образује. Ко је боравио у школи годину или две дана и таленат и напор као и истрајност негује у себи, може бити примљен у више курсеве на академијама у иностранству и тамо студирање уметности завршити, или за оне који нису толико талентовани него пре уметношћу инспирисани и волели би да стекну основе у њеном познавању, ова школа ће постати извор многих пријатних тренутака и племените забаве и уједно им пружити како познавање тако и разумевање уметности. Да би се све то постигло, осим талента, потребно је пуно љубави и снаге – непрестано вежбање према добрим узорима и природи, а ту сликарска школа пружа сваку прилику“¹⁶.

Школа је имала практичне курсеве за редовне и ванредне ученике, женски и занатлијски курс. Касније је уведена и теоријска настава (Сл. 7, 8) историје уметности, анатомије, нацртне геометрије итд.¹⁷ Школа је располагала библиотеком, репродукцијама

škole.“. Из: Ljubinko, „Прва жртва смрти“, *Nada*, г. III (Sarajevo, 1. XI 1897), 417.

¹⁶ Прима: *Програм и сврха сликарске школе коју је основао и водио Кирил К. Кутлик* (Program a účely školy malířské založené a vedené Cyrilem K. Kutlíkem.) Рукописни концепт на чешком језику део је сликарске заоставштине, AVU SNG, инв. бр. 650/1996. Програм је објављен на српском језику у два издања: 1895. године, под називом *Програм цртачке и сликарске школе*, а штампао га је Светозар Николић у Београду, док је друго издање штампано 1. I. 1897. године. Осим тога, у Архиву Србије се налази и Кутликов *Програм вечерњег курса за занатлије*. Види: Трифуновић, Лазар, *Српска цртачко-сликарска и Уметничко-занатска школа у Београду (1895-1914)*, (Београд, Универзитет уметности у Београду, 1978), 35-37, 87-93.

¹⁷ У школи су предавали и градски угледници, попут професора Велике школе, љубитеља уметности и ванредног ученика Кутликове институције Светозара Зорића (историја уметности, стил и орнаментика), професора Велике школе Јефте Стефановића (геометрија, геометријско цртање), професора београдске реалке Јосифа Ковачевића (нацртна геометрија, наука о сенчењу и перспективи), санитетског капетана I. кл. др Милана Жерајића (пластична анатомија) и подинжењера Министарства грађевина Војислава Н. Стјевића (геометријско цртање у вечерњем занатлијском курсу).

Сл. 6. Фотографија часа у Кутликовој школи 1898/1899. Слева на десно: Љуба Ивановић, Кирил Кутлик, Емил Ребрић, модел, Тодор Наумовић, Милорад Вукајловић и Љубисав Гајић.

Фотографија: архив ауторке.

Figure 6. Photograph of a class at Kutlík's school in the year 1898/1899. From the left: Ljuba Ivanović, Cyril Kutlík, Emil Rebrić, the model, Todor Naumović, Milorad Vukajlović and Ljubsav Gajić.

Photograph: Author's archive.

Fig. 6. Photographie d'un cours à l'école de Kutlík 1898/1899. A gauche : Ljuba Ivanović, Cyril Kutlík, Emil Rebrić, le modèle, Todor Naumović, Milorad Vukajlović et Ljubsav Gajić. Photographie : Archives de l'Auteur.

слика за цртање, рељефима од хартије и модељима од гипса, дрвета и жице.

Кутлик је као пример узео школе које је и сам похађао и према њиховом моделу организовао наставу. На првој години, ученици су започињали студије од самих основа цртања. У складу са тадашњим академским трендовима, водио је рачуна о темељности и детаљности цртежа, који је био строго

коригован. Ученици су у почетку цртали углавном према, тада често коришћеним, Таубингеровим прегледима (на чему су му замерали). Највећи међу њима су, након пола године, почињали да цртају према рељефу, а касније и према природи. На вишим годинама студија, ученици су добијали нове предмете, као што су сликарство и извођење студије према живом моделу, а изузетно

Сам Кутлик је предавао цртање и сликање за редовне ученике и слободно цртање у вечерњем занатлијском курсу. Педагози су држали наставу без икакве надокнаде или потраживања хонорара, вероватно због тога што су сматрали да школа доприноси општем бОљитку. Кутлик, Кирил. Други годишњи извештај Српске

цртачке и сликарске школе Кирила Кутлика за 1897. годину (Београд, Штампарија Тодора К. Наумовића, 1897), 4-5. Чак је и један од критичара школе у њеним почецима, Михаило Валтровић, касније предавао у школи (још за Кутликовог живота).

5. 21 јуна т. г. држаће се испити из теоријске наставе.
6. 30 јуна настаје школски одмор.

Наставничко особље.

У току ове школске године држали су своја предавања ова господа:

1. Академски сликар, управник и оснивач ове школе Кирил Кутлик свакога дана: цртање и маљање.

2. Професор Велике Школе Јефта Стевановић два пута недељно: геометрију и геометријско цртање,

3. Професор београдске реалке Јосиф Ковачевић два пута недељно: нацртну геометрију, науку о сенчеву и перспективи.

4. Професор Велике Школе Светозар Зорић једанпут недељно: историју уметности, стил и орнаментику.

5. Санитетски капетан Љ. кљ. Др. Милан Жерарић један пут недељно: пластичну анатомију.

У Вечењем запатлиском курсу предавала су ова господа и то: по програму одобреном од стране г. министра народне привреде од 19 априла т. г. Пбр. 1967

1. Управник Кирил Кутлик четири пута недељно: слободно цртање.

- 5
2. Подинжињер министарства грађевина Војислав Н. Стјејевић два пута недељно: геометријско цртање.

Школска статистика.

Школа је имала редовних, ванредних и ученика вечерњег занатлијског курса.

У току ове школске године било је свега 43 ученика и то по месецима овако:

у септембру	9	ред.	7	ванред.	5	веч	зан.	курса	свега	21.
„	октомбр	9	„	7	“	5	“	“	“	21.
„	новембр	9	„	6	“	5	“	“	“	20.
„	декембр	8	„	5	“	5	“	“	“	18.
„	јануару	8	„	5	“	5	“	“	“	18.
„	фебруару	8	„	6	“	5	“	“	“	19.
„	марту	9	„	6	“	6	“	“	“	21.
„	априлу	9	„	5	“	15	“	“	“	29.
„	мају	8	„	5	“	19	“	“	“	32.
„	јуну	8	„	6	“	18	“	“	“	32.

Имена ученика**I. РЕДОВНИХ**

1. Боривоје Јовановић из Београда
2. Боривоје Стевановић из Ниша.
3. Драгомир Глишић из Ваљева.
4. Владислав Весели из Земуна (Срем).
5. Светолик Давидовић из Бугојна (Босне).
6. Коста Милићевић из Скадра.
7. Милан Милетић из Врање.
8. Јанча А. Илић из Врање.

Сл. 7. Други годишњи извештај Српске цртачке и сликарске школе Кирила Кутлика за 1897. годину. Приватно власништво, Братислава, Република Словачка.

Репродукција оригинала, стр. 4-5.

Figure 7. The second annual report of Cyril Kutlik's Serbian School of Drawing and Painting for 1897. Private property, Bratislava, Republic of Slovakia. Reproduction of the original, pp. 4-5.

Fig. 7. Deuxième rapport annuel de l'École de dessin et de peinture serbe de Cyril Kutlik pour l'année 1897. Propriété privée, Bratislava, République Slovaque. Reproduction de l'original, pages 4-5.

и цртање акта. Ипак, из штампе тог доба сазнајемо да су Боривоје Стевановић (1878-1976) и мање познати Војислав Стевановић (1871-1956) већ на првој школској изложби, у фебруару 1896. године, представили своја уља на платну. На овој изложби су били приказани и акварели и мртве природе ученика.

¹⁸ Симић-Миловановић, Зора. „Прве уметничке школе у Београду“, *Годишњак Музеја града Београда II* (Београд, Музеј града Београда, 1955), 339, погрешно наводи: „После друге године (школа) није штампала извештаје...“ Трећи годишњи извештај Српске цртачке и сликарске школе, који је написао Кирил Кутлик, био је објављен 1898. године и штампан у Штампарији Тодора К. Наумовића, док сам дупликате лично поклонила Народном музеју у Београду и Спомен-збирци Павла Бељанског у Новом Саду. Остаје питање да ли је Кутлик објавио четврти извештај (пети, с обзиром на превремену смрт, у априлу 1900. године, нажалост, није могао да објави). Претпостављам да би,

Кутлик је организацију школе доживљавао као комплексну материју – припремао је наставни план и програм, држао наставу, промовисао школу у штампи, организовао изложбе, како радова ученика тако и својих, објављивао три извештаја (Сл. 9, 10, 11) годишње,¹⁸ набављао финансијска сред-

у случају да је четврти извештај био објављен, остао у породичној заоставштини, у којој сам пронашла три претходна. Вероватноћи да ипак није изашао, доприносе и следеће околности: Кутлик се у јулу 1899. године оженио и у току годишњег одмора посетио родитеље у Словачкој и ишао на свадбено путовање по Аустроугарској. Ако је правио редовну школску изложбу слика, када је обично штампао и извештаје, онда је то могло бити тек у септембру те године, након повратка. Осим тога, Кутликово здравствено стање се поново знатно погоршало почетком 1899. године, дакле, био је преплављен личним проблемима. Нетачна је, такође, и следећа информација: „Ова

9. Владислав Николајевић из Чачка.*	14. Чедомир Ђирић из Сењкарине (Угарска) стolarски ученик.
10. Алекса Рашковић из Крагујевца. *	15. Милан Д. Милутиновић из Београда, ћак.
II. ВАНРЕДНИХ:	
1. Професор Световар Зорић .	16. Акош Берец из Угарске, фарбарски уч.
2. Мара Глигоријевићева из Шапца. *	17. Ђорђе Глишић из Београда, молер.
3. Надежда Петровићева из Београда.	18. Емил Ребрић из Београда, молер.
4. Милан Милутиновић из Београда. *	19. Глигорије Поп-Христић из Старе Србије, стolarски помоћник.
5. Вјенеслав Јуза из Ичине (Чешка).*	20. Коста Заплетић из Београда, молер.
6. Милош Белимарковић из Београда.	
7. Рела Белимарковић из Београда.	Примедба. Имена оних, који су се само пријавили, а нису похађали школу, нису овде увршћена, а имена оних који су пре евршетка школске године напустили школу означена су звездичком.
8. Фердинанд Ковач из Београда. *	
9. Тодор Филиповић из Београда. *	
10. Световар Влајковић из Београда. *	
11. Мор Бард из Мишколца (Угарска) *	
12. Бранко С. Јефтić из Београда.	
III. УЧЕНИЦИ ВЕЧЕРЊЕГ ЗАНАТЛЈИЈСКОГ КУРСА:	
1. Ранисав Цагић из Крупчице, стolar,	
2. Тодор Милић из Беле Цркве, собни молер.*	
3. Ђорђе К. Протић из Д. Милановића, златар.	
4. Живко Адут из Београда, лимарски ученик.	
5. Наташа Адут из Београда, уч. основ. школ.	
6. Драгутин Вагнер из Београда, гравер.	
7. Алекса Илић из Кривошија (Бока Которска), стolar.	
8. Јован Пуљевић из Ст. Бановаца (срем), стolar.	
9. Антон Кеглевић из Бјелажа (Хрватска), стolar.*	
10. Миливоје Мартин из Ресника, стол. пом:	
11. Драгомир Игњатовић из Корабиће, стол. уч.*	
12. Јуб. Антонијевић из Крушевца, стол. уч.	
13. Милан Кремановић из Сарајева, стол. пом.	

Сл. 8. Други годишњи извештај Српске цртачке и сликарске школе Кирила Кутлика за 1897. годину. Приватно власништво, Братислава, Република Словачка.

Репродукција оригиналa, стр. 6-7.

Figure 8. The second annual report of Cyril Kutlík's Serbian School of Drawing and Painting for 1897.

Private property, Bratislava, Republic of Slovakia. The reproduction of the original, pp. 6-7.

Fig. 8. Deuxième rapport annuel de l'École de dessin et de peinture serbe de Cyril Kutlík pour l'année 1897. Propriété privée, Bratislava, République Slovaque. Reproduction de l'original, pages 6-7.

ства итд. Упркос томе што је систем наставе био жестоко критикован од стране неколико његових савременика (на пример, Ђорђа Крстића), време је показало да је школа пружила основе београдским импресионистима. Иако је Стева Тодоровић (1832-1925) још тридесет година пре Кутлика

основао Школу цртања, „својим карактером и начином рада и тиме ко су били њени ученици и кога је васпитала, управо је ова Кутликова школа била прва права уметничка школа“¹⁹ Кутликова Српска цртачка и сликарска школа, којом је касније руководио брачни пар Вукановић, а затим је прешла у државно влас-

помоћ Министарства привреде коју је школа добила друге године учинила је да она у неку руку постане државна. Ово потврђује и сам Кирил Кутлик својим потписом, јер се у првом годишњем извештају потписује као 'сопственик и управник Прве српске цртачке и сликарске школе', а у извештају друге године само као 'управник Српске цртачке и сликарске школе'. Симић-Миловановић, Зора. *Op. cit.*, 336-337. У оригиналу другог извештаја ипак налазимо поново цео потпис: „Управник и сопственик срп. црт. и сликар.

школе Кирил Кутлик“. Кутлик, Кирил, *Други годишњи извештај Српске цртачке и сликарске школе Кирила Кутлика за 1897. годину* (Београд, Штампарија Тодора К. Наумовића, 1897), 10.

¹⁹ Медар, Вера, „Прва уметничка школа у Београду“, *Лик 1* (Београд, 29. XI 1950), 4. Према словачком преводу Франтишке Чаственове у тексту: Хроњец Вићазослав (избор одломака), „Srbská a slovenská výtvarní kritici o malíarovi a pedagogovi Cyrilovi Kutlíkovi (1869-1900)“, *Nový život*, г. XLII, бр. 3-4 (Нови Сад, 1990), 162.

Сл. 9. Први извештај Српске цртачке и сликарске школе у Београду, 1896. Приватно власништво, Братислава, Република Словачка.

Репродукција наслова оригинала.

Figure 9. The first report of the Serbian School of Drawing and Painting in Belgrade, for 1896. Private property, Bratislava, Republic of Slovakia.

The reproduction of the original's front page.

Fig. 9. Premier rapport de l'École de dessin et de peinture serbe à Belgrade, 1896. Propriété privée, Bratislava, République Slovaque. Reproduction de la page de garde.

ништво – под називом Уметничко- занатска школа – представљала је основу из које су у наредном периоду настале и српске академије уметности. Оснивањем школе, Кутлик није изашао из трендова свог доба, али се међу словачким и чешким уметницима сврстао у претече приватног сликарског образовања.

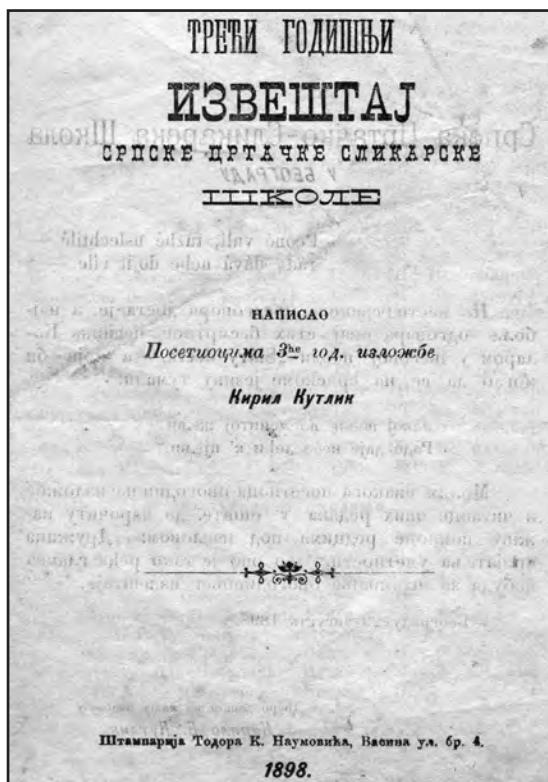
Сл. 10. Други годишњи извештај Српске цртачке и сликарске школе Кирила Кутлика, за 1897. годину. Приватно власништво, Братислава, Република Словачка. Репродукција наслова оригинала.

Figure 10. The second annual report of Cyril Kutlik's Serbian School of Drawing and Painting, for 1897. Private property, Bratislava, Republic of Slovakia. The reproduction of the original's front page.

Fig. 10. Deuxième rapport annuel de l'École de dessin et de peinture serbe de Cyril Kutlik pour l'année 1897. Propriété privée, Bratislava, République Slovaque. Reproduction de la page de garde.

Одласци у Словачку и љубав

Поуздано знамо да је Кирил Кутлик боравио у Словачкој (Slovensko, тадашња Горња Угарска) у току лета 1898, 1899, а вероватно и 1896. године. Његови родитељи су се 1895. године из Чешке преселили

Сл. 11. Трећи годишњи извештај Српске цртачке сликарске школе, 1898. Приватно власништво, Братислава, Република Словачка.

Репродукција насловна страница.

Figure 11. The third annual report of Cyril Kutlík's Serbian School of Drawing and Painting, 1898. Private property, Bratislava, Republic of Slovakia. The reproduction of the original front page.

Fig. 11. Troisième rapport annuel de l'École de dessin et de peinture serbe de Cyril Kutlík pour l'année 1898. Propriété privée, Bratislava, République Slovaque. Reproduction de la page de garde.

²⁰ Котлокрпа (Drotárik), уље на платну, каширено на шперплочи, око 1896, 53 x 36 цм, својина Slovenská národná galéria, Bratislava, инв. бр. О 1137. Словачка народна галерија поседује још два Кутликова цртежа и једно уље на платну са социјалном тематиком – просјајима. Vaculík, Karol. *Slovensko v boji o dnešok* (Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959), 16, сл. 2. Vaculík, Karol. *Umenie XIX. storočia na Slovensku* (Bratislava, 1952), 21, сл. 49.

²¹ K., „Dejiny Kutlíkovcov“, *Slovenské Pohľady*, бр. 9 (1931), 591. *Оглашавање/Испред цркве у селу Палудза* (Ohlášky/Pred Paludzkým kostolom), уље на платну, каширено на шперплочи, 1898, 100 x 125 цм, приватно

у домовину својих предака. Област испод врхова Високих Татри (Vysoké Tatry) задивила је осетљивог сликара својим природним лепотама и људима. Ту је Кутлик насликао дела са словачком тематиком. Сликом *Котлокрпа* (Drotárik)²⁰ (Сл.12) сврстао се међу прве словачке сликаре који су обрађивали социјалну проблематику. „Драгоценом словачком топлином одише његово *Оглашавање*“.²¹

Трагичност своје, и судбине најближих, приказао је на цртежу *Родословно стабло Богдана Кутлика* (Rodostrom Bohdana Kutlíka),²² (Сл. 13) скицирајући дрво са сувим и сломљеним гранчицама, са иницијалима Богданове деце. У позадини, с леве стране, назиру се силуете нове свештеничке куће у Крижлицама, а десно је имање у Дехтарима (Dechtáre).²³ До тог периода су у животу остала само два брата и сестра: Кирил, Марија (Mária) и Гедеон (Gedeon).

У крајњем очајању, Кирила је спасила љубав. У Старој Пазови, 11. јула 1899. године, Кирил Кутлик се венчао с Миладом Неквасиловом (Milada Nekvasilová).²⁴ Млади брачни пар је веровао у Кирилово оздравље-

власништво, Словачка. Слика са мотивом словачке веридбе је потписана Ћирилицом: „Кирило Б. Кутлик – 1898. г.“ Слово „Б“ означава иницијал оца Богдана. Кирил Кутлик је при kraju живота на овај начин потписао више слика. Име Кирил Богдан (Cyril Bohdan) је почeo да користи у Србији и оно је постало личније од његовог оригиналног именина, Кирил Карол (Cyril Karol).

²² *Родословно стабло Богдана Кутлика* (Rodostrom Bohdana Kutlíka), цртеж оловком, 1898, 29 x 21 цм, својина AVU SNG, инв. бр. 650/1996. Цртеж је изведен на папиру, са заглављем Српске цртачке и сликарске школе.

²³ Дехтаре (Dechtáre) се звала словачка општина у области Јиптов (Liptov), у коју се Богдан Кутлик преселио с породицом и у којој је од 1895. године управљао имањем. Данас је општина заплављена водним басеном Јиптовска Мара (Liptovská Mara).

²⁴ Милада Неквасилова (Milada Nekvasilová, 1880-1918) је била најмлађа кћерка чешког инжењера Франтишека Неквасила (František Nekvasil, 1844-1913). Од 1880.

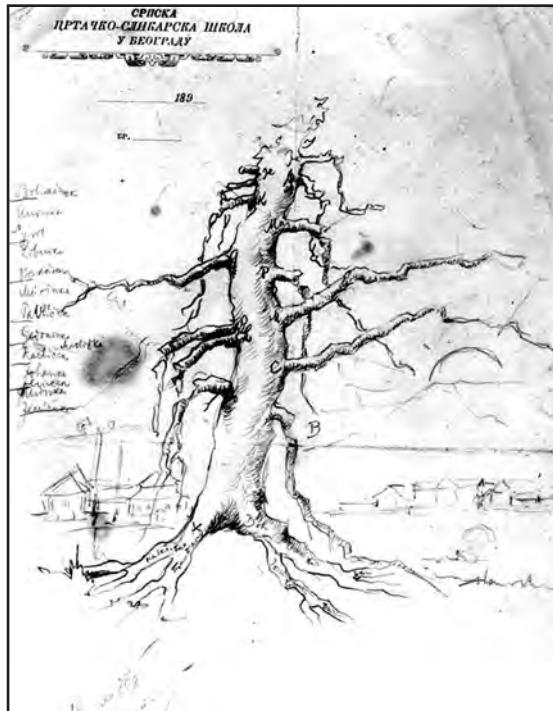
Сл. 12. Кирил Кутлик: *Комлокрпа*. 1896. Словачка народна галерија, Братислава.

Figure 12. Cyril Kutlík: *Tinker*, 1896. Slovak National Gallery in Bratislava.

Fig. 12. Cyril Kutlík: *Chaudronnier*, 1896. Galerie nationale de Slovaquie à Bratislava.

ње. У току лета су кренули на свадбено путовање по Аустроугарској, а посетили су и Кирилове родитеље у Дехтарима. Међутим, девет месеци након посете родитељима, Кирила је ипак нагло савладала болест и спречила га да у већој мери развије свој уметнички израз. Кирил Кутлик је преминуо у тридесет првој години живота, 4. априла

године, Неквасил је деловао у Србији као архитект. Пројектовао је стари хотел *Славија*, у коме је Кутлик одсеко након свог доласка у Београд. Вероватно је на Врачару упознао њихову породицу, пошто се породична кућа Неквасилових налазила у непосредној близини хотела. Већ у првом школском извештају, из 1896. године, Кутлик захваљује за помоћ школи и Ф. Неквасилу. Школске 1897/98. године, ученик Кутликове

Сл. 13. Кирил Кутлик:
Родословно стабло Богдана Кутлика, 1898.
Словачка народна галерија, Братислава,
Република Словачка.

Figure 13. Cyril Kutlík:
The Family Tree of Bohdan Kutlík, 1898. Slovak National Gallery Bratislava, Republic of Slovakia.

Fig. 13. Cyril Kutlík:
Arbre généalogique de Bohdan Kutlík, 1898.
Galerie nationale de Slovaquie, Bratislava,
République Slovaque.

1900. године, у Београду, у току пете године успешног деловања школе коју је основао. Сахрањен је у Београду (Сл. 14).

„Па ипак, шта овде урадити осим предати се у милостиве руке Онога, који је у моћи да 'рањава и оздравља, изазива тугу и доноси утеху, одводи у смрт и поново рађа живот'. Волели бисмо, такође, да знамо шта ће се

школе је била и Неквасилова старија кћерка Зденка. О Неквасилу види: Ђурић-Замоло, Дивна. „Неквасил Франтишек“, *Градитељи Београда 1818-1914* (Београд, Музеј града Београда, 1981), 77-78, 134 и слике у прилогу; Ђурић-Замоло, Дивна. *Хотели и кафане XIX века у Београду* (Београд, Музеј града Београда, 1987), 69-70, и о Кутлику, 46, 70.

Сл. 14. Гроб породице Неквасил, у којем је сахрањен Кирил Кутлик.

Figure 14. The tomb of the Nekvasil family, where Cyril Kutlík is buried.

Fig. 14. La tombe de la famille Nekvasil où est enterré Cyril Kutlík.

десити са сликарском школом. Било би нам јако жао да овај подухват, који је захтевао толико жртава и напора, сада одједном пропадне. Можда ће је влада преузети, потрудити се да не пропадне ова школа и одредити њено ново руководство [...] тако би у лепом сећању остало сачувано и име њеног оснивача.²⁵

Заборављени сликар

Постоји неколико разлога због којих Кирил Кутлик данас нема чврсто формирало место, чак ни у словачком сликарству. Пре свега, преминуо је млад, пре него што је успео

да се трајно упише у научно-уметничку свест. Потом, активни период његовог стваралаштва обухвата последњих дванаест година живота, током којих је створио више од две стотине педесет дела. Остали разлози су међусобно повезани: у словачкој средини је Кутлик насликао мало слика, дакле, очекивано је да тамо није довољно познат (премда је највише слика, ипак, остало сачувано управо у Словачкој); Кутликово стваралаштво је расуто по целој средњој и југоисточној Европи, с обзиром да су слике често остајале у местима сликаревог боравка; поред тога, у институцијама уметности се чува тек незнатајан део његовог опуса, док се већина дела налази

²⁵ Цитати, у оригиналну написани на чешком језику, преузети су из писма Богдана Кутлика Милади Кутликовој, од 17. априла 1900. године. Писмо се

налази у сликаревој заоставштини, AVU SNG, инв. бр. 650/1996, 671/2000, 692/2001.

Сл. 15. Кирил Кутлић: *Догађај на Чукур Чесми* (фрагмент), 1895-1900. Музеј града Београда.
Figure 15. Cyril Kutlik: *The Event at the Čukur Fountain* (fragment), 1895-1900. Belgrade City Museum.
Fig. 15. Cyril Kutlik: *Evénement à la fontaine de Čukur* (fragment), 1895-1900. Musée de la ville de Belgrade.

у недоступним приватним збиркама. Као ликовни педагог, Кирил Кутлић је добио признање српских ликовних критичара у XX веку, који не сматрају занемарљивом околност да је допринео формирању једне од првих уметничких образовних институција у Србији.

Кутликове слике у Музеју града Београда

За разумевање стваралаштва и живота сликара Кирила Кутлића до сада је недостајало успостављање везе између словачких архива, галерија и литературе и извора у Србији. С намером да направим први корак у овом правцу, кренула сам у Београд, 110 година

након Кутлића. Мој следећи задатак је био да проверим која се његова дела данас налазе у Србији и Црној Гори. Према списку од тридесет шест наслова, начињеном на основу Кутликових исечака из оновремене штампе, пронашла сам тринест слика. Од тога, четири су његови непознати радови. Истраживање није прошло без изненађења, која на занимљив начин употпуњују мозаик Кутликовог стваралаштва и активности. У наставку овог рада, изнећу управо та нова запажања.

Догађај на Чукур Чесми (Сл. 15; уље на платну, 70,2 x 91 цм, 1895-1900, Музеј града Београда, Одсек за ликовну уметност до 1950. године, инв. бр. 1). Међу наследницима породице Кутлић, до данас се сачувао

Сл. 16. Кирил Кутлик: *Шума/Крижлице – родна кућа*, пре 1895. Музеј града Београда.

Figure 16. Cyril Kutlík: *Forest/Křížlice – Birth Home*, before 1895. The Belgrade City Museum.

Fig. 16. Cyril Kutlík: *Forêt/Křížlice – maison natale*, avant 1895. Musée de la ville de Belgrade.

податак да је Кирил Кутлик за Позориште у Београду израдио три „декоративна платна: *Манастир Вратна, Чучук Стана и Чукур Чесма*“. Није ми познато да ли су у питању завесе или декорације за одређене представе, али претпостављам да је реч о делима већих димензија. Ово непотписано платно у власништву Музеја града Београда могло би бити студија за последњу слику.

Шума/Крижлице – родна кућа (Сл. 16; уље на платну, каширано на шперлочи, 24,5 x 20 цм, око 1895. године, Музеј града Београда, Легат Вељка Петровића, инв. бр. 946). Напомена Вељка Петровића на рубу слике – „Сликао Кутлик (Добио од Љубе Ивановића сликарa 7. X '933.)“ – говори да је овај мали непотписани пејзаж остао

сачуван захваљујући дару Кутликовог ученика. До сада се сматрало да је на слици приказана шума из околине Београда. Након упоређивања слике са акварелом из Кутликове породичне заоставштине, *Крижлице, стара кућа евангелистичког свештеника – родни дом* (Křížlická stará evanjelická fara - rodny dom, 1890; Сл. 17), све више постајем убеђена да је реч о истом мотиву. Наиме, у току лета 1890. године, Кутлик је техником акварела насликао више малих пејзажа свог родног краја. Мотив из Крижлица, насликан уљаним бојама, био би једини до сада познат. Ако је моја претпоставка тачна, врло је вероватно да је слика настала пре Кутликовог доласка у Београд и пре него што су његови родитељи отишли из Крижлица 1895. године.

Женски портрет (уље на платну, 40 x 30 цм, Музеј града Београда, Легат Вељка Петровића, инв. бр. 954).

Кутликови цртежи и слике у Народном музеју у Београду

„Од самог Кирила Кутлика сачувала су се два рада оловком *Бреговити предео са кулама* и *Старац на столици*. Без обзира на године настанка (други лист је датиран 1887. године), очигледно је по пределу са кулама који је стран нашем поднебљу и по западњачком оделу и капи старца, да су радови нацртани пре Кутликовог доласка у Србију. Ови цртежи су утолико значајнији за српску историју уметности, јер откривају да је Кутлик зналачки цртао, са склонишћу да постигне реалистичке сликарске вредности, што се посебно опажа на листу *Старац на столици*. Према томе, он је као педагог познавао цртање, умео је да црта и био квалификован да учи млађе, иако су му критичари његове школе управо то негирали.“²⁶

²⁶ Краут, Вања. *Цртежи српских уметника 19. века (1800-1900. г.)*, (Београд, Народни музеј, 1974), 41-42.

Сл. 17. Кирил Кутлик: *Крижлице, стара кућа евангелистичког свештеника - родни дом Кирила Кутлика*, 1890. Приватно власништво, Братислава, Република Словачка.

Figure 17. Cyril Kutlík: *Křížlice, the old house of an Evangelistic priest – the birth home of Cyril Kutlík*, 1890. Private property, Bratislava, Republic of Slovakia.

Fig. 17. Cyril Kutlík: *Křížlice, vieille maison du prêtre évangéliste – maison natale de Cyril Kutlík*, 1890. Propriété privée, Bratislava, République Slovaque.

Старац на столици (оловка на хартији, 39 x 25,4 цм, 1887, Народни музеј у Београду, Графички кабинет, инв. бр. 2004). Западњачки карактер одела старца, као и датирање цртежа, потврђују да је настао за време Кутликових студија на прашкој Академији ликовне уметности, које је започео 1885. године.

Сл. 18. Кирил Кутлик: *Бреговити предео са кулама/Замак у Арку*, 1893-1895. Народни музеј у Београду.

Figure 18. Cyril Kutlík: *Mountainous Region with Towers/Castle in Arco*, 1893-1895. National Museum in Belgrade.

Fig. 18. Cyril Kutlík: *Paysage montagneux avec des tours/Château à Arco*, 1893-1895. Musée national de Belgrade.

Бреговити предео са кулама/Замак у Арку (Сл. 18; оловка на хартији, 27,1 x 36,1 цм, око 1893-1895. године, Народни музеј у Београду, Графички кабинет, инв. бр. 2003). Нарочито високи, витки чимпреси говоре о томе да овде није представљено ниједно српско утврђење на Дунаву, као што су Голубац и сл. Ако је предео са кулама стран српском поднебљу, морамо га потражити другде. Након поређења фотографије цртежа са неколико приказа замка у градићу Арко (Арко, Јужни Тирол, данас Италија; Сл. 19), све више постајем убеђена да је загонетка решена. Након тога, врло је једноставно одредити време његовог настанка, с обзиром да је познато да се Кутлик тамо лечио у периоду 1893-1895. године.

Жарко Илић (пастел на хартији, 61,5 x 48,5 цм, око 1898-1900. године, Народни музеј у Београду, Српско сликарство XIX века, инв. бр. 1373 С 556). Портрет брата романтичарског песника Војислава Илића није се налазио на мом списку тражених Кутликових слика. Ово изненађење је тим вредније, јер дело са

Сл. 19. Замак у Арку, Италија.
Репродукција: [www.girovagandointrentino.it/
puntate/2002/arco/arco.htm](http://www.girovagandointrentino.it/puntate/2002/arco/arco.htm)

Figure 19. Castle in Arco, Italy.
Reproduction: [www.girovagandointrentino.it/
puntate/2002/arco/arco.htm](http://www.girovagandointrentino.it/puntate/2002/arco/arco.htm)

Fig. 19. Château à Arco, Italie.
Reproduction : [www.girovagandointretino.it/
puntate/2002/arco/arco.htm](http://www.girovagandointretino.it/puntate/2002/arco/arco.htm).

нечитким потписом у посвети представља једини документован Кутликов пастел. Након мог повратка у Словачку, у Кутликовом финансијском дневнику (AVU SNG инв. бр. 650/1996) пронађена је забелешка, из почетка 1900. године, да је Кутлик добио хонорар од господина Петра Илића.

Сцена из лова/Ловац – наслов часописа
(уље на платну, 55 x 85 цм, 1896, Народни музеј у Београду, Српско сликарство XIX века, инв. бр. 2102 С 5134; Сл. 20). Кутлик је ову слику израдио као модел за насловну страну часописа *Ловац*, а њену репродукцију, са додатим текстом, можемо видети на првој страни илустрованог часописа *Ловац* (Београд, Виљем Бадер, на Ђурђев дан 1896, г. I, бр. 1; Сл. 21). Варијанту ове слике, али са другачијим текстом, налазимо на позивници за „Велику игранку“ (7. II 1898. године, у дворанама Коларчеве пивнице) Савезног ловачког удружења у Београду (штампа: Савић и Комп. Београд, по литографији П. Марковића). Примерак позивнице се чува у AVU SNG (инв. бр. 650/1996), где се такође налази и забелешка Бориса Балента (Boris Báleent, 1912-1994), сина сликарске сестре Марије, у којој се наводи још једна варијанта *Ловца*, на разгледници коју је штампао Вилхелм Терке у Београду.

Јан Хус у тамници (уље на платну, каширено на шперплочи, 45 x 37,5 цм, око 1898.

Сл. 20. Кирил Кутлик: *Ловац*, 1896. Народни музеј у Београду.
Figure 20. Cyril Kutlik: *Lovac* [The Hunter], 1896. National Museum in Belgrade.
Fig. 20. Cyril Kutlik: *Lovac* [Le chasseur], 1896. Musée national de Belgrade.

Сл. 21. Кирил Кутлик: *Ловац* – насловна страна часописа, 1896. Репродукција:
Бадер, Виљем (ед.): *Ловац*, Београд 1896, год. I, бр. 1.

Figure 21. Cyril Kutlík: *Lovac* [The Hunter] – magazine title, 1896. Reproduction:
Bader, William (Ed): *Lovac*, Belgrade 1896, year I, issue n° 1.

Fig. 21. Cyril Kutlík: *Lovac* [Le chasseur] – titre de la revue, 1896. Reproduction :
Bader, William (éd.) : *Lovac*, Belgrade 1896, année I, n° 1.

године, Народни музеј у Београду, Српско сликарство XIX века, инв. бр. 2520 С 5153; Сл. 22). Ова слика мањих димензија, вероватно студија, још је један рад који је остао сачуван захваљујући Кутликовим ученицима (слика *Јан Хус* је била власништво Боривоја Стевановића, док су три рада: *Старац на столици*, *Бреговити предео са кулама и Шума*, припадали Љуби Ивановићу). Приликом пописивања слике *Јан Хус*, у депоу Народног музеја у Београду, приметила сам занимљиву чињеницу. Наиме, када сам је посматрала са извесног растојања, у позадинском слоју, иза фигуре мученика, приметила сам да се нешто оцртава. Биле су то контуре главе са шеширом из тричетврт профила, које су се назирале у доњим слојевима. Вероватно је реч о старијем Кутликовом раду, с обзиром да је, нарочито пре доласка у Београд, као подлогу користио платно каширано на шперплочи. Имајући у виду његове финансијске проблеме, уопште не чуди што је користио старији материјал и искавао нове слике преко ранијих дела.

Старац с белим наочарима (уље на платну, 68 x 56,5 цм, 1897, Народни музеј у Београду, Српско сликарство XIX века, инв. бр. 197 С 557). Доњу слику са овог платна је програмски већ тражио кустос збирке Петар Петровић. Она се сада види на следећи начин: на грудима старца се из доњих слојева помаља чамац осигуран алком. Крагна старчевог капута, по свом облику, вероватно прати лик који седи у чамцу. Да ли тамо има и других фигура, или како тачно изгледа доња слика, показаће тек испитивање рендгенским зрацима. Веома ме занима резултат тог испитивања, с обзиром да може открити нове појединости. Сасвим је могуће претпоставити да је Кутлик пресликао сопствено платно, јер је жанровска тематика веома присутна у његовом стваралаштву. Даље, позната је још једна слика са мотивом чамаца из периода његовог боравка у Арку. Доњи слој београдског платна је утолико драгоцености, јер је сликар ређе сликао пејзаже.

Сл. 22. Кирил Кутлик: *Јан Хус у тамници*, око 1898. Народни музеј у Београду.

Figure 22. Cyril Kutlík: *Jan Hus in prison*, around 1898. National Museum in Belgrade.

Fig. 22. Cyril Kutlík: *Jan Hus au cachot*, aux environs de 1898. Musée national de Belgrade.

Профил жене с пунђом/Са бечке галерије (уље на платну, 45 x 36,3 цм, 1892, Народни музеј у Београду, Српско сликарство XIX века, инв. бр. 383 С 558; Сл. 23). Петар Петровић је и на овом платну, испод профиле младе жене, открио слабо видљиву доњу слику. Пажљивим проучавањем, у позадини примећујемо контуре другог портрета, *en face*. Наслућују се ухо и бела крагница. Приметни бричници ме наводе на помисао да је ова доња слика, заправо, Кутликов аутопортрет (у тематским slikama, као што су: *Moje vizije* [Mie visioni] и *Поред гроба* [Nad hroboem], користио је, такође, лик мушкарца са брадом и бричнима, што чак подсећа на симболичну аутобиографичност). Датовање (1892. година)

Сл. 23. Кирил Кутлик: *Профил жене с пунђом/Са бечке галерије*, 1892. Народни музеј у Београду.

Figure 23. Cyril Kutlík: *Profile of a Woman with a Bun/From the Viennese gallery*, 1892. National Museum in Belgrade.

Fig. 23. Cyril Kutlík: *Profil de la femme au chignon/Galerie viennoise*, 1892. Musée national de Belgrade.

доказује да је Кутлик слику донео са собом у Србију. Дописани град настанка – Беч (Vídeň – на чешком) – наводи на следећу претпоставку: у *Вечерњим новостима* (2. јула 1896) читамо да је, као награда лутрије за подршку сликарској школи, у јавност доспео и *Бечки модел (студија)*. Према *Бранковом колу* (15. [27] фебруар 1896. године, стр. 220), знамо да је назив *Са бечке галерије* припадао портрету. Стога претпостављам да је управо слику, „поново нађену“ давном набавком Народног музеја у Београду и означену као *Профил жене с пунђом*, Кутлик називао *Са бечке галерије*. Зашто је користио тако чудан назив за портрет, и даље остаје загонетка (или је могуће тражити везе између портрета

Сл. 24. Маркс: *Глава жене из профила*, средина ХХ века, цртеж према доњем слоју Кутликове слике *Аутопортрет*, Словачка народна галерија, Братислава, Република Словачка.

Figure 24. Marx: *Head of a Woman in Profile*, mid. 20th century, drawing after the lower layer of Kutlík's painting *Self-portrait*, Slovak National gallery, Bratislava, Republic of Slovakia.

Fig. 24. Marx: *Tête de femme en profil*, milieu du 20e siècle, dessin d'après le tableau *Autoportrait* de Kutlík, Galerie Nationale de Slovaquie, Bratislava, République Slovaque.

и девојке Малви – његове неувзраћене бечке љубави).

При првом сусрету са недокументованом сликом, човека очекује моменат изненађења. Код женског профиле, ипак, нисам могла да се ослободим утиска да ми је познат. Тек

касније, када сам се присетила једног Кутликовог цртежа, пошло ми је за руком да разрешим ову недоумицу. Наиме, приликом слагања документарних фотографија у низ, мозаик се склопио. У Словачкој народној галерији у Братислави постоји цртеж (Сл. 24), који је у односу на Кутликов *Профил жене с пунђом* окренут као у огледалу.²⁷ По повратку у Словачку, у Кутликовој заоставштини у AVU SING (инв. бр. 650/1996) пронађена је забелешка Бориса балента у којој се наводи цртеж само као прецртани примерак према Кутликовом оригиналу – слици његовог ранијег аутопортрета који је у приватном власништву, а испод којег се, једва видљиво, може разазнati женски профил, у шта сам се лично уверила погледавши поменути аутопортрет, у уљаној техници. Установила сам, такође, да на платну има трагова угљена, то јест цртежа угљеном. Тачан облик женског профиле на овом портрету показаће тек испитивање рендгенским зрацима.

Сматрам још да је потребно напоменути да су у последњем каталогу сликарске збирке Народног музеја у Београду (1987) нетачно наведени биографски подаци Кирила Кутлика, вероватно преузети из *Енциклопедије ликовних умјетности* (1964).²⁸

Захваљујући проф. др Станиславу Живковићу, у приватним збиркама сам документовала још једну, непознату Кутликову слику: *Брба под снегом* (уље на платну, каширано на шперплочи, 41,6 x 48,5 цм, из колекције Задужбине Ђорђевић). Према речима власника, Илије Ђорђевића, не-потписану слику је током светских ратова његов отац преuzeо од једне племкиње из Хрватске. Тужни израз слике могао би да је сврста у Кутликову концепцију смрти која се при-

²⁷ Глава жене из профила (Hlava ženy v profile), угљен на папиру, 42,3 x 28,3 цм, неозначен. Власништво Словачке народне галерије, инв. бр. К 3617. Према: Zmetáková, Danica. „Cyril Kutlík“, *Kresba 19. storočia na Slovensku* (Bratislava, Pallas, 1976), 196.

²⁸ Кусовац, Никола. *Српско сликарство крајем XVIII и XIX века* (Београд, Народни музеј, 1987), 202 и 241, нетачно наводи годину и место рођења: „Кирило

ближава. Дело би могло да представља један од његових најчистијих пејзажа, иако видимо утемељену зграду у позадини.²⁹

Фотографије у Музеју града Београда

Дивна Ђурић-Замоло (1981) наводи белешку која говори о постојању фонда архитекта Франтишека Неквасила, Кутликовог таста. У Одсеку за урбанизам и архитектуру Музеја града Београда ми је омогућено да погледам албум фотографија породице Неквасил. Стогодишњи албум човек отвара са притајеним дахом – и заиста, изненађења ме нису оставила да на њих дugo чекам. С обзиром на то да су ми са братиславских фотографија били познати ликови Кирила Кутлика и његове супруге Миладе, у Београду ми је пошло за руком да идентификујем две фотографије. На првој је приказана Милада Неквасилова-Кутликова (1880-1918) са трима кћеркама Аном (Anna), Маријом (Mária) и Мартом (Marta). На фотографији је присутан и Миладин други муж, Кирилов млађи брат Гедеон (1876-1935), који се с њом венчао 1906. године. Руб фотографије, са мађарским називом фотографског атељеа из угарске жупе Јијиптов, којој је припадала и општина Дехтаре, потврђује тачност идентификације. Фотографија је, dakле, настала у периоду када је Милада с другим мужем живела у Дехтарима. Датирањем снимка је могуће ограничiti и временски распон у којем је настала: после 1910. а пре септембра 1914. године. Наиме, 1910. године је рођена њихо-

Сл. 25. Кирил Кутлик и Милада Неквасилова на свадбеној фотографији из јула 1899. Музеј града Београда.

Figure 25. Cyril Kutlík and Milada Nekvasilová on a wedding photograph from July 1899. Belgrade City Museum.

Fig. 25. Cyril Kutlík et Milada Nekvasilová sur la photographie de mariage en juillet 1899. Musée de la ville de Belgrade.

ва најмлађа кћерка, коју видимо на фотографији, а на слици је и Гедеон Кутлик, који је од септембра 1914. године био у ратном заробљеништву, из којег се вратио убрзо након Миладине смрти. Након мог повратка у Сло-

Кутлик (K. Kutlik, Братислава, 1847 – Београд, 1900)²⁹. *Enciklopedija likovnih umjetnosti* 3 Inj-Portl, (Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964), 268, осим тога погрешно наводи и датум смрти: „Kutlik, Kirilo, [...] (Bratislava, 1847 – Beograd, 14. III 1900)“. По јулијанском календару је 22. III 1900. године. Тачне податке наводи Дејан Медаковић у: *Enciklopedija*

Jugoslavije 5 Jugos-Mak (Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1962), 461: „Kutlik, Kirilo, slikar (Križlice, Češka, 29. III 1869 – Beograd, 4. IV 1900)“.

²⁹ Српско сликарство XIX и XX века, из колекције Задужбине Ђорђевић, изложба у Атини, 21. II – 18. III 2005. године (Athens, The Centre of Fine Arts „G Karydis“, 2005), сл. 4.

вачку, у Кутликовој заоставштини у AVU SNG (инв. бр. 650/1996) пронађен је други примерак фотографије, са коментаром Бориса Балента, који потврђује моју идентификацију ликова и наводи годину настанка – 1911.

Свадбена фотографија

Други снимак – из београдског фотографског атељеа – још је драгоцености. Свадбена фотографија (Сл. 25) приказује веома младу, деветнаестогодишњу Миладу са Кирилом Кутликом, а настала је, вероватно, у јулу 1899. године. Додуше, то је једина позната Кутликова фотографија из зрелијег доба, без браде, али поређење с другим фотопортретима разбија све дилеме. Изузетност фотографије из фонда Музеја града Београда је у томе што до сада није била позната Кутликова свадбена фотографија. Она није пронађена ни у албумима наследника породице Кутлик у Словачкој, ни у родном крају сликарa, у Чешкој.

У тој збирци сам нашла на још једну нетачност, и то у попису фотографија породице Неквасил. На снимку из 1887. године, наиме, приказан је Франтишек Неквасил са кћеркама и, вероватно, гувернантом, али не и са супругом (како је наведено у допуњеном српском потпису). Текст исписан на чешком језику, директно на фотографији, заправо гласи: „1887. год. Београд. Франтишек Неквасил Луиса Чистецка Мирослава Неквасилова Зденка Неквасилова Олга Неквасилова фотографисано у новембру 1887. године у Београду у дворишту породичне куће“.

³⁰ У Братислави знамо за два примерка. Наведени чувам у породичној заоставштини, док се други налази у AVU SNG, инв. бр. 650/1996, са још две фотографије из атељеа фирме Јов. Хоке (Jean Hocke) у Београду, које приказују весело славље. Осим наведена три ученика и самог Кутлика, на њој се налазе још два неидентификована лица (једно од њих би могао бити Коста Миличевић). Исте школске године су

Фотографија Кутлика са ученицима

На крају, указаћу и на занимљиву фотографију (Сл. 26, 27) која је остала сачувана у Словачкој. Снимак начињен у фотографском атељеу приказује Кутлика с његовим најбољим ученицима. На позадини фотографије читамо: „Моји ћаци: г. Боривој С. Стевановић из Ниша Драгомир С. Глишић из Ваљева Јерођакон Рафаило Момчиловић и ја. Октобра месеца 1898. године. Кирило Б. Кутлик“³⁰ Фотографија је настала на почетку четврте школске године, вероватно приликом растанка, пре планираног одласка ученика на даље студије у Минхен и Москву. Тако се ова фотографија ученика, са скромним првим учитељем Кутликом, сврстава у исти ред са познатом, али млађом фотографијом (1907), на којој је приказана генерација оснивача модерног сликарства, К. Миличевић, Б. Стевановић и Н. Петровић, овековечена у друштву дојена српског сликарства Ђ. Крстића.

Остале Кутликове, до сада непронадијене слике

Као награде лутрије за подршку Сликарској школи (*Вечерње новости*, Београд, 2. јул 1896. г.) биле су додељене Кутликове слике настале до 1896. године: *Дервиши* (*Жанр по Љ. Ненадовићу*); *Сињорина Пулке-рија*; студија *Македонац* (*Македонски ћак*), уље, 33 x 40 цм, и студија *Пољски Јеврејин* (*Стари Јеврејин*). Кутлик је до почетка 1896.

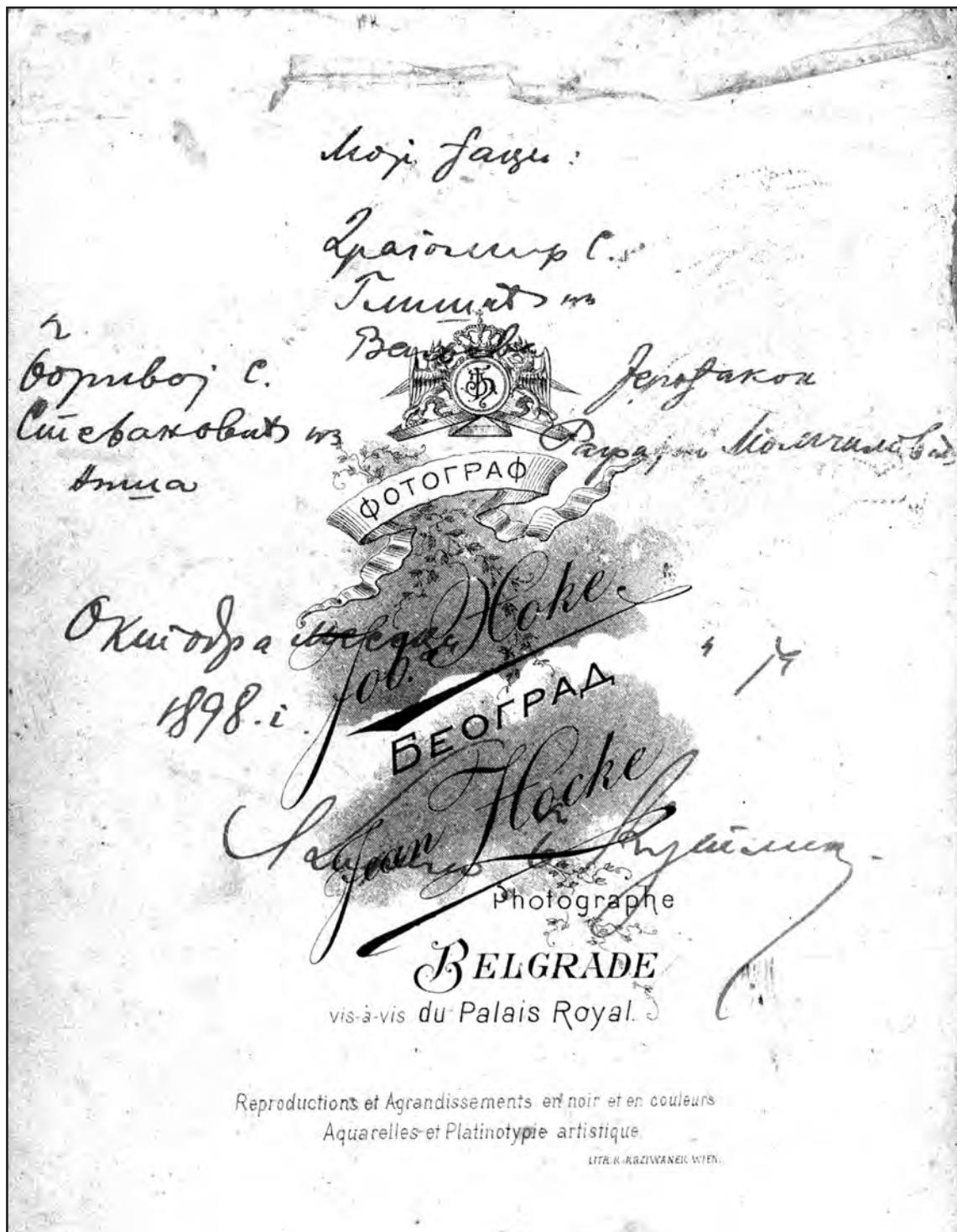
настала и два снимка начињена директно у учоници Кутликове школе. Фотографије представљају већ нову генерацију ученика, и биле су објављене. Види: Симић-Миловановић, Зора. *Op. cit.*, сл. 12; Живковић, Станислав. „Српска цртачка и сликарска школа Кирила Кутлика“, *Зборник за ликовне уметности* 5 (Нови Сад, Матица српска, 1969), сл. 5.

Сл. 26. Фотографија Кутлика с његовима ђацима, из 1898. у Београду. Слева на десно стоје: Рафаило Момчиловић, Драгомир Глишић, Боривоје Стевановић, и Кирил Кутлик на столици.
Фотографија: архив ауторке.

Figure 26. Photograph of Kutlík with his students, from 1898 in Belgrade. From left to right: Rafailo Momčilović, Dragomir Glišić, Borivoje Stevanović and Cyril Kutlík on the chair. Photograph: Author's archive.

Fig. 26. Photographie de Kutlík avec ses élèves, en 1898 à Belgrade. De gauche à droite : Rafailo Momčilović, Dragomir Glišić, Borivoje Stevanović et Cyril Kutlík assis. Photographie : Archives de l'Auteur.

Сл. 27. Наличје Кутликове фотографије с његовима ђацима, из 1898. Фотографија: архив ауторке.
Figure 27. The back side of the photograph of Kutlík with his students, in 1898.

Photograph: Author's archive.

Fig. 27. Envers de la photographie de Kutlík avec ses élèves, en 1898.
Photographie : Archives de l'Auteur.

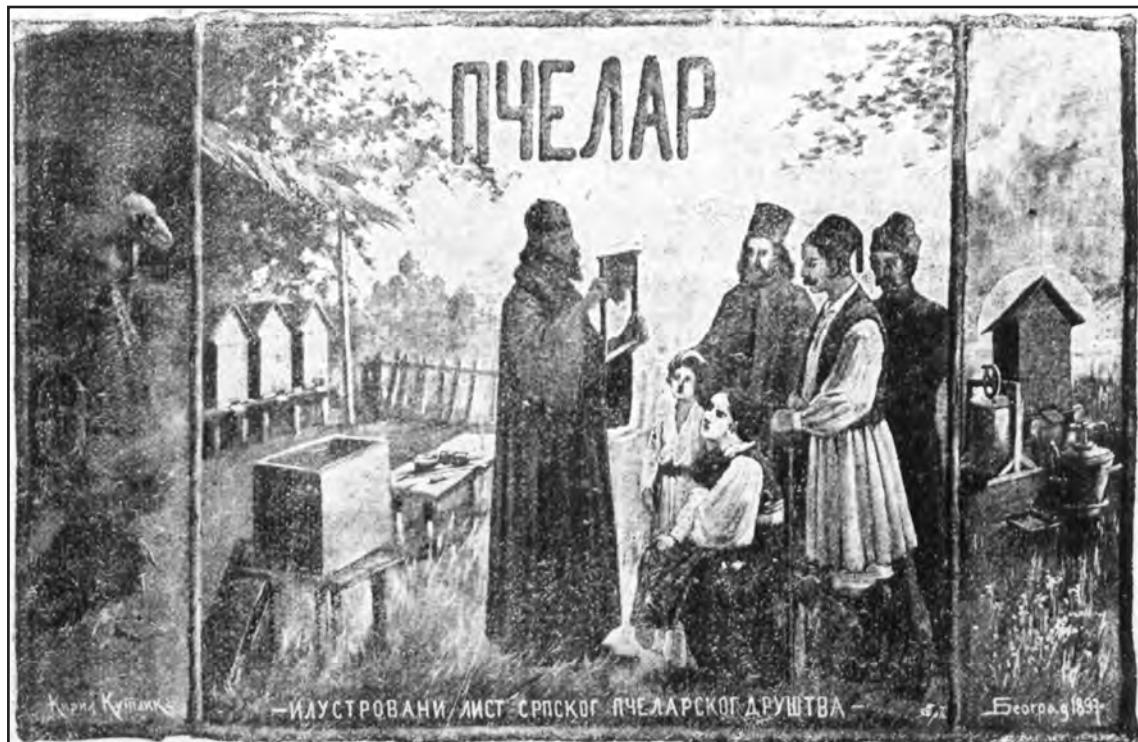
Сл. 28. Кирил Кутлик: *Свети Сава мери завађану браћу – студија, или Видовдански састанак (Апомеоза измирења краља Александра Обреновића са кнезом Николом Црногорским)* – слика излагана у јулу 1897, а у децембру исте године ју је купила Београдска задруга. Није познато где се слика данас налази. Фотографија: архив ауторке.

Figure 28. Cyril Kutlík: *Saint Sava reconciling quarrelling brothers* – the study, or *The Vidovdan [St. Vitus day] meeting (Apotheosis of the reconciliation of King Aleksandar Obrenović and Prince Nikola of Montenegro)* – painting exhibited in July 1897 and in December of the same year purchased by the Belgrade Cooperative. The present location of the painting is not known. Photograph: Author's archive.

Fig. 28. Cyril Kutlík: *Saint Sava réconcilie les frères en dispute* – étude, ou *La réunion de Vidovdan [Jour de Saint Guy] (Apothéose de la réconciliation du roi Alexandre Obrenović avec le prince Nicolas de Monténégro)* – peinture exposée en juillet 1897 et achetée en décembre de la même année par la Coopérative de Belgrade. Aujourd'hui, on ne sait pas où se trouve la peinture. Photographie: Archives de l'Auteur.

године израдио и следећа дела: *Генерал Ђурић; Јуда и Тамар (Стари завет); Јан Хус проповеда своју науку у двору краља Венцеслава и краљице Софије; Јуда издаје*

Христа (Бранково коло, Београд, 15. [27] фебруар 1896, стр. 220); *Мазена, Козачки хетман; Првићење; Студија бр. 26; Свети Сава мери завађену браћу* – студија за рад *Ви-*

Сл. 29. Кирил Кутлик: *Пчелар* – насловна страна часописа, 1897.

Репродукција: Српско пчеларско друштво (ед.): *Пчелар* – илустровани лист Српског пчеларског друштва, Београд 1900, год. III, бр. 5 и 6.

Figure 29. Cyril Kutlík: *Pčelar* [Bee-keeper] – magazine title, 1897.

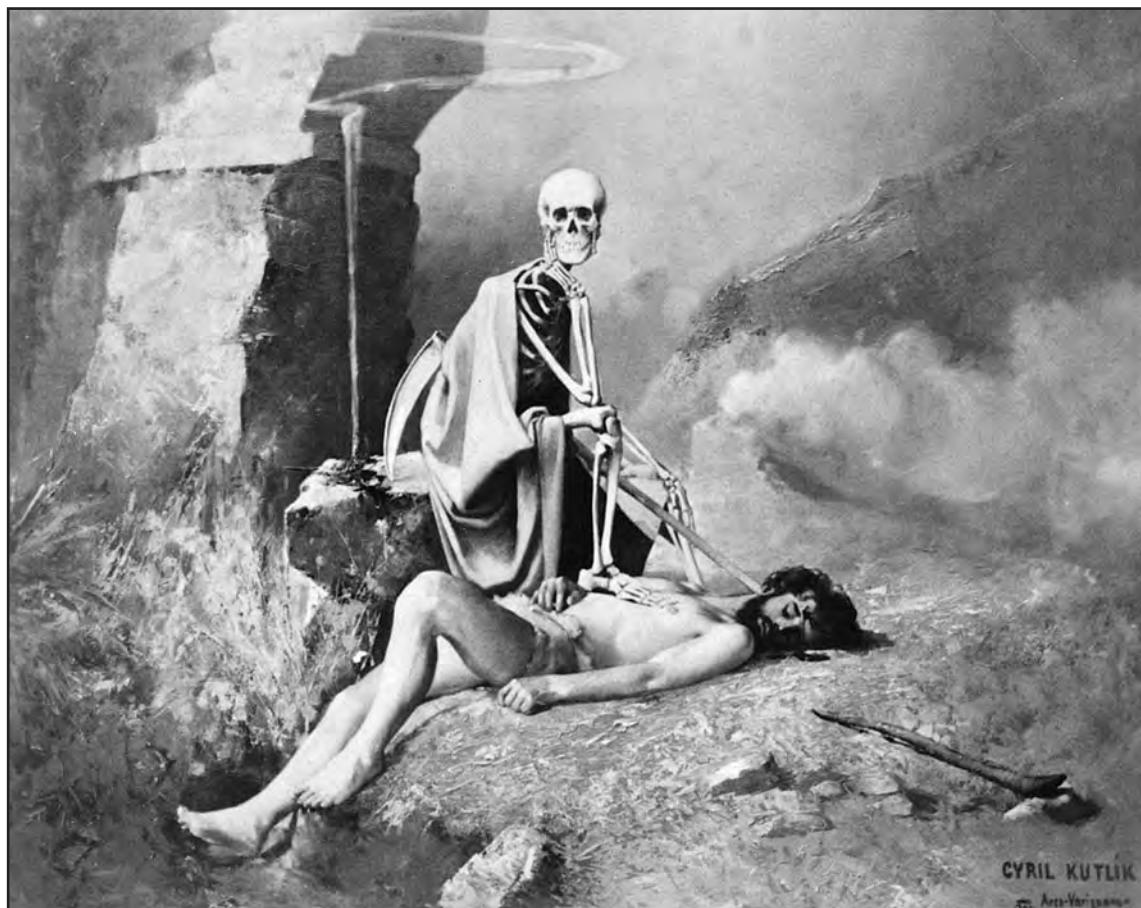
Print: Serbian Bee-keepers' Society (Ed): *Pčelar* – illustrated magazine of the Serbian Bee-keepers' Society, Belgrade 1900, year III, issues n° 5 and n° 6.

Fig. 29. Cyril Kutlík: *Pčelar* [L'apiculteur] – titre de la revue. 1897.

Reproduction : Association serbe des apicultrices (édit.): *Pčelar* – revue illustrée de l'Association serbe des apicultrices, Belgrade 1900, année III, n° 5 et 6.

довдански састанак (*Апотеоза измирења краља Александра Обреновића са кнезом Николом Црногорским*; Сл. 28), „Купила Београдска задруга“ (Београдске новине, Београд, 20. децембар 1897). Радови настали до 1897. године су: *Црногорац у заседи*, уље, „Откупнио Светозар Зорић професор Велике школе у Београду“ (Звоно, Београд, 28. априла 1898); *Пчелар – наслов часописа* (Сл. 29). Кутлик је између 1895. и 1900. године израдио следећа дела: *Бранислав Нушић*, цртеж за чланак у часопису; *Чучук Стана*, *Чукур Чесма*, *Манастир Вратна*, „три декоративна платна рађена за позориште у Београду“; *Декорација*

куће Гимнастичког друштва; *Краљевић Марко убија ајџаде и јунаке*; *Портрет Марковић*, Врачарска банка Београд, и четири од следећих предела: Сићевачка клисура, Рам, Голубац, Природна капија од стена код манастира Вратне, Маглич, Казан, Момин камен, Мост на реци топлодолској. „Господа Св. Зорић [...] и Кирил Кутлик [...] својеручно су израдили на блеху и масним бојама, дивне поклоне за пароброд нашег бродарског друштва Делиград“ (Према сликаревом исечку из оновремених новина непознатог назива). Остали радови су: *Диплома за трговачко друштво у Београду*, до 1899. го-

Сл. 30. Кирил Кутлик: *Прва жртва смрти (Авељева смрт)*, 1894. Крај XIX века. Приватно власништво, Београд. Није познато где се данас слика налази. Фотографија: архив ауторке.

Figure 30. Cyril Kutlík: *First Victim of Death (Abel's death)*, 1894. End of 19th century. Private propriety, Belgrade. The present location of the painting is not known. Photograph: Author's archive.

Fig. 30. Cyril Kutlík: *La première victime de la mort (la mort d'Abel)*, 1894. Fin du XIXe siècle. Propriété privée, Belgrade. On ne sait pas aujourd'hui où la peinture se trouve. Photographie : archives de l'Auteur.

дине; *Грожђе – српске врсте: смедеревка, прокупац, зачињак* – циклус од три слике у уљу, 1899. године, „у Букову код Неготина у Винодељско Воћарској школи“ (према писму Р. Момчиловића из 1930. године. и *Вечерњим новостима*, Београд, 29. октобар 1899. године); *Хајдук Вељко*, уље, вероватно из 1898. године. Када је реч о радовима *Иконостас Голубац (Голобок, Глобок?)*, и *Иконостас Паланка*, питање је да ли су уопште били реализовани, али, на основу његовог финансијског дневника, знамо да је Кутлик 1900. године при-

премао слике за иконостасе у општинама Скакавац и Сремац; *Прва жртва смрти (Авељева смрт)*; Сл. 30), уље, из 1894. године, „Слику која је красила прву изложбу наше сликарске школе, продао је г. Кутлик једном богатом грађанину овдашњем“ (Звено, Београд, 23. јун 1898. године); „[...] сликом *Св. Симеона* (уље, из 1898. године) коју је израдио и (Пчеларском) друштву (у Београду) поклонио је г. Кирило Кутлик“ (Мале новине, Београд, 13. октобар 1899. године); *Улазак Светог Саве у Хиландар* – Кутлик је слику

припремао за изложбу у Паризу 1900. године (*Бранково коло*, 28. децембар 1899. године [11. јануар 1900. године]).

Порука уметника

Имајући у виду да се целог живота сучавао са материјалном оскудицом и болешћу, Кутлик је, чини се, био веома истрајна личност. Зналац шест језика, вероватно левак, упркос скромним материјалним могућностима, успео је да реализује више одважних планова. Његов сан, „направити од

обичне школе корак-два ближе ка ликовној академији“, током година се остварио. У камен-темељац академије остаје уписан и космополита Кутлик, који је као Словак, рођен у Чешкој, деловао у Аустрији, Тиролу и у Србији, у којој је оставио најзначајнији траг.

*Превела са словачког:
Кристина Ковач*

Iva Paštnakova*

**CYRIL KUTLÍK,
THE FOUNDER OF THE SERBIAN SCHOOL OF DRAWING AND PAINTING
AND HIS WORK IN SERBIA**

Summary

Although his life was short, the Slovak Cyril Kutlík (1869-1900) left behind a significant trace, with both his work and art. He was devoted to painting, drawing and illustration. He created, for example, the models for the front pages of the calendar *Hus* (1891) and the magazines *Lovac* [Hunter] (1896) and *Pčelar* [Bee-keeper] (1897). His painting *Poslednji trenuci Husove slobode* [The Last Moments of Hus's Freedom], placed him, in the context of Slovak and Czech painting, within the circle of lonesome individuals, among the rare representatives of historical painting. The painting *Kotlókrpa* [Tinker], as well as the studies of beggars, ranked him among the first Slovak visual artists to show interest in social subjects. He made a number of altar pieces and few compositions with religious thematic. His portraits were mostly commissioned. Apart from this, Kutlík's free creative work included paintings of still life, as well as landscapes with motifs from his native region in Bohemia (Czech Republic) and from Arco, where he was treated for tuberculosis (1893-1895).

Nevertheless, his greatest contribution is the foundation of the Serbian School of Drawing and Painting in Belgrade (1895), which played an important role in the education of the first generation of modern painters (B. Stevanović, K. Miličević, D. Glišić, M. Milovanović, N. Petrović, etc.), and laid the foundations for the artistic education in Serbia. As models for his educational system, Kutlík took the schools he himself had attended: the Fine Arts Academy in Prague (1885-1891) and the Fine Arts Academy in Vienna (1892-1893).

Being a descendant of the Kutlík family, it was all the more my pleasure to have been able to visit Serbia and Montenegro at the beginning of 2005, to explore the Serbian sources on Cyril Kutlík, and to link them with the knowledge from Slovakia. I documented thirteen of Kutlík's works, but there were several surprises in store for me. At the National Museum in Belgrade, new pictures appeared on the bottom layers of Kutlík's canvases. In the photo album from the Belgrade City Museum, I encountered a unique item, while in the stocks of Czech architect Frantishek Nekvasil (1844-1913) I identified his daughter Milada, on the wedding photograph with Cyril Kutlík.

---

* Iva Paštnakova, MEd, Art educator, Bratislava, Republic of Slovakia.

Iva Paštrnakova *

**CYRIL KUTLÍK
FONDATEUR DE L'ÉCOLE DU DESSIN ET DE LA PEINTURE SERBE
ET SON OEUVRE EN SERBIE**

Résumé

Bien que disparu trop tôt, le Slovaque Cyril Kutlík (1869-1900) a laissé une trace importante aussi bien par ses agissements que par sa création artistique. Il a consacré toute sa vie à la peinture, au dessin et à l'illustration. Il a ainsi créé les modèles pour la page de garde du calendrier *Hus* (1891), de la revue *Lovac* (Le chasseur – 1896) et *Pčelar* (L'apiculteur – 1897). La peinture *Poslední trenuci Husove slobode* (Les derniers instants de la liberté de Hus) dans le contexte de la peinture slovaque et tchèque le range parmi les individuels solitaires, parmi les rares représentants de la peinture historique. La peinture *Kotlokropa* [Chaudronnier] tout comme les études du mendiant le range parmi les premiers artistes peintres slovaques qui se sont intéressés aux thèmes sociaux. Il est aussi l'auteur de plusieurs peintures d'autel et de compositions avec thématique religieuse. Il a peint des collections de portraits principalement sur commande. La création libre de Kutlík englobe par ailleurs les natures mortes, les paysages avec des motifs se son pays natal en Bohême-Moravie et Arco, où il s'est soigné de la tuberculose (1893-1895).

Sa plus grande contribution représente tout de même la création de l'Ecole serbe de dessin et de peinture à Belgrade (1895), qui jouera un rôle important dans l'éducation de la première génération de peintres modernes (B. Stevanović, K. Miličević, D. Glišić, M. Milovanović, N. Petrović, etc.) et qui a posé les fondements à l'éducation artistique en Serbie. Kutlík a choisi comme exemples pour son système d'enseignement les écoles qu'il avait lui-même fréquentées : l'Académie des beaux-arts à Prague (1885-1891) et l'Académie des beaux-arts à Vienne (1892-1893).

En tant que descendante de la famille Kutlík, j'ai été très heureuse d'avoir pu séjourner au début de 2005 en Serbie-et-Monténégro, de procéder à des recherches sur les sources serbes consacrées à Cyril Kutlík et à les comparer aux données de Slovaquie. J'ai ainsi documenté treize œuvres de Kutlík, ce qui m'a valu plusieurs surprises. J'ai en effet découvert au Musée National de Belgrade de nouvelles peintures dans les couches inférieures des toiles de Kutlík. Puis, dans l'album centenaire du Musée de la ville de Belgrade, j'ai retrouvé un original alors que dans le Fonds de l'architecte tchèque Frantisek Nekvasil (1844-1913) j'ai pu identifier sa fille Milada, sur la photographie de son mariage avec Cyril Kutlík.

---

* Iva Paštrnakova, titulaire d'un Mastère en pédagogie artistique, éducatrice d'art, Bratislava, République Slovaque.

ЛИТЕРАТУРА

- **Alexy, Janko.** „Maliar Cyril Kutlík“, *Osudy slovenských výtvarníkov* (Bratislava, Štátne nakladateľstvo, 1948), 277-285.
- **Bályent, Boris.** „Cyril Kutlík – neznámy maliar“, *Elán*, XI, 5 (Bratislava, Smrek Ján, 1940-1941), 3-5.
- Bálent, Boris. „Maliar troch slovanských národov“, *Hlas ľudu*, XXXVII, 6 (Novi Sad, 19. IV 1980), 14.
- **Bénezit, Emmanuel.** „Kutlik (Cyril)“, *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs. De tous les temps et de tous les pays par un groupe d'écrivains spécialistes français et étrangers. Tome cinquième Houe. – Matisse* (Librairie Gründ, 1956), 332.
- **Čelovský, Samuel.** „Spomienka na Cyrila Kutlíka“, *Nový život* 6 (Novi Sad, 1980), 535-536.
- **Драгојевић, Предраг.** *Драгомир Глишић (1872-1950). I Слике: Дијалог са модерном уметношћу* (Београд, Драгојевић Предраг, 2000), 7-11, 16, 20, 33, 34, 39, 40, 63, 71, 85, 87, 89, 91, 93, 97, 99.
- **Глишић, Драгомир С. – Стевановић, Боривој Ст.** „Израз захвалности“, *Вечерње новости*, VII, 284 (Београд, 15. X 1899), 2.
- **Hronec, Víťazoslav** (избор текстова). „Srbskí a slovenskí výtvarní kritici o maliarovi a pedagógovi Cyrilovi Kutlíkovi (1869-1900)“, *Nový život*, XLII, 3-4 (Novi Sad, 1990), 167.
- **Јанковић, Оливера.** *Надежда Петровић између уметности и политике* (Београд, Сигнатуре, 2003), 16, 78, 81, 139, 141, 143.
- **Јованов, Јасна.** *Минхенска школа и српско сликарство* (Нови Сад, Галерија Матице српске, 1985), 8, 23, 29, 30, 32, 34, 44, 45, 51, 56.
- **Kisch, Guido.** „Ein slowakischen Haggada – Illustrator“, *Judaica* (Bratislava, 1936), 7-11.
- **Klátik, Jozef. – Boldocká, Viera.** „Mira Brtková, prvá laureátka Ceny Cyrila Kutlíka za celoživotné dielo v oblasti výtvarného prejavu“, *Nový život*, LII, 9-10 (Báčsky Petrovec, Kultúra, 2000), 542-543.
- **Кмећ, Јан.** *Југословенско-словачке славистичке везе. Књига VI* (Нови Сад, Војвођанска академија наука и уметности, 1987), 170, 414, 523.
- **Кнегевић, Вера.** „Kutlik, Kirilo“, *Likovna enciklopedija Jugoslavije 2* K-Ren (Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 1987), 164.
- **Група аутора.** „Kutlik Kirilo“, *Enciklopedija Jugoslavije 5 Jugos-Mak* (Zagreb, Leksikografski zavod FN RJ, 1962), 461.
- **Колектив аутора.** „Kutlik, Kirilo“, *Enciklopedija likovnih umjetnosti 3 Inj-Portl* (Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964), 268.
- **Коректор.** „Цртачко-сликарска школа у Београду. Белешке о уметности“, *Бранково коло*, II, 41 (Сремски Карловци, Српска манастирска штампарија, 10/22. октобар 1896), 1310-311.
- **Краут, Вања.** *Цртежи српских уметника 19. века, 1800-1900* (Београд, Народни музеј, 1974), 41, 42, 85, 86, 105; сл. 166, 167.
- **Кусовац, Никола.** *Српско сликарство 18. и 19. века. Каталог збирке* (Београд, Народни музеј, 1987), 202-203, 241.
- **Kutlík, Félix.** „Cyril I“, *Dejiny Kutlíkovcov* (Bratislava, Kutlík Félix, 1931), 50-54, 74, слике на стр. 47, 49, 72, 73.
- **Љубинко.** „Кирил Кутлик. Прва жртва смрти“, *Нада*, III, 21 (Сарајево, 1. XI 1897), 416-417, слике на стр. 412.
- **Медаковић, Дејан.** „Прве сликарске школе и њихови покретачи“, *Универзитетски весник*, V, 94 (6. мај 1954), 4.
- Медаковић, Дејан. *Српска уметност у XIX веку* (Београд, Српска књижевна задруга, 1981), 54, 220, 230, 234, 296.
- **Медар, Вера.** „Прва уметничка школа у Београду“, *Лик*, I, 1 (Београд, 29. XI 1950), 4.
- **Михаиловић, Миливоје.** „Кирил Кутлик оснива прву сликарску школу у Београду. Ликовни преглед“, *Савременик*, X, 53 (Београд, октобар 1955), 436-440.

- Михаиловић, Миливоје. „Прва сликарска школа у Србији“, *Политикин забавник*, год. XVII, бр. 192 (3. септембар 1955), 3.
- **Николова, Маја.** *Уметничке школе у Србији до 1941* (Београд, Педагошки музеј, 1993), 1, 4, 5.
- **Paštrnáková, Iva.** „Cyril Kutlík. Zakladateľ Srbskej kresliarsko-maliarskej školy“, *Galéria 2002* (Bratislava, Slovenská národná galéria, 2002), 155-170.
- Paštrnáková, Iva. „Majster štetca Cyril Kutlík“, *História*, III, 4 (Bratislava, Pro Historia, 2003), 36-37.
- Paštrnáková, Iva. *Maliar Cyril Kutlík*, дипломски рад (Bratislava, Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, 2001-2002), 93.
- Paštrnáková, Iva. „Zakladateľ srbskej maliarskej školy Cyril Kutlík“, *Z Českého ráje a Podkrkonoší, vlastivědný sborník 15* (Semily, Státní okresní archiv Semily, 2002), 87-119.
- **Петровић, Вељко.** „Београдско сликарство почетком XX века“, *Уметнички музеј* 3 (Београд, 1949), 7-9.
- **Премовић, Ненад.** „Српска цртачка и сликарска школа Кирила Кутлика“ *Браничево*, XXXIII, 3-4 (1987), 101-102.
- **Рајчевић, Угљеша.** „Емануел Мауновић – Маша (1886-1944)“, *Свеске 11-12* (Београд, Друштво историчара уметности, 1981), 49-50.
- Рајчевић, Угљеша. *Rafailo (Георгије) Момчиловић. Монах сликар и мученик (1875-1941)* (Београд, Итака, 1998), 7-8, 28, 50, 58, 60, 61, 63.
- **Ристић, Вера.** *Бета Вукановић* (Београд, Музеј града Београда, Војно-издавачки завод, 2004), 9-10, 12, 15, 16.
- Ристић, Вера. *Импресионизам из збирки Народног музеја у Београду* (Београд, Народни музеј, 1972), 57-58, 61, 68, 70.
- Ристић, Вера. „Нове тенденције“, у: Ристић, Вера – Кусовац, Никола, *Српско сликарство крајем XIX века*, Каталог изложби у оквиру прославе стогодишњице рођења сликарке Надежде Петровић (Опово, Галерија Јован Поповић, 1973), 18, 23-24, 32, сл. 20, 21, 22.
- Ристић, Вера. *Пленеристи* (Београд, Народни музеј, 1960), 6, 9, 10, 12.
- Ристић, Вера. „Риста Вукановић“, *Зборник за ликовне уметности 1* (Нови Сад, Матица српска, 1965), 367-369.
- Ристић, Вера. *Српска сликарска школа Кирила Кутлика* (Београд, Галерија културног центра Београда, 1964), непаг. б. стр.
- **Симић-Миловановић, Зора.** *Изложба српског сликарства XVIII и XIX века. Поводом стогодишњице од оснивања Народног музеја. Отворена на дан ослобођења 20. октобра 1945 године* (Београд, Уметнички музеј, 1945), 21, 24.
- Симић-Миловановић, Зора. „Прве уметничке школе у Београду“, *Годишњак Музеја града Београда* II (Београд, Музеј града Београда, 1955), 331-340, 350-351.
- **Симић, Ненад.** *Петар Убавкић* (Београд, Библиотека града Београда, 1989), 250-251, 278, 357.
- **Tolnai, Alfred.** „Von einem slowakischen Haggada – Illustrator“, *Jüdisches Familienblatt*, VII, 8 (Bratislava, 20. IV 1932), 96-97.
- **Трифуновић, Лазар.** „Време српског импресионизма“, *1900-1920: Пленеризам, Сецесија, Симболизам, Минхенски круг, Импресионизам, Експресионизам* (Београд, Музеј савремене уметности, 1972), 24, 214-215, 217, 233, 235-236, 239, 247, 252.
- Трифуновић, Лазар. *Српска цртачко-сликарска и уметничко- занатска школа у Београду (1895-1914)* (Београд, Универзитет уметности у Београду, 1978), 7, 9-20, 23, 26, 27, 31-34, 37-51, 55-62, 65-74, 76-91, 93-111, 114-118, 120, 128, 130, 140, 158-159, 242, 259, 303-304.
- Трифуновић, Лазар. *Српско сликарство 1900-1950* (Београд, Нолит, 1973), 16-17, 34, 36, 42-43, 49, 61-63, 67, 386, 395, 441, 447-480, 483-484, 489, 492-493, 495, 500, 505.
- Трифуновић, Лазар. „Учешће Срба на Светској изложби у Паризу 1900. године“, *Уметници чланови САНУ* (Београд, Српска академија наука и уметности, 1980), 501.

- **Vaculík, Karol.** *Slovenská národná galéria – sto diel slovenského a svetového maliarstva* (Bratislava, Tatran, 1985), 90-91, 224, sl. 35.
- Vaculík, Karol. *Slovenské umenie v boji o dnešok* (Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959), 16, слика 2.
- Vaculík, Karol. *Umenie XIX. a XX. storočia. 150 rokov slovenského výtvarného prejavu* (Bratislava, Slovenská národná galéria, Tvar, 1955), 23, 83.
- Vaculík, Karol. *Umenie XIX. storočia na Slovensku. Realistický odkaz našej výtvarnej minulosti* (Bratislava, Tvar, 1952), 21, 110, слика 49.
- **Валенћик, Владимир.** „Кутликова школа код Распопа“, *Дневник*, XLVIII, 15632 (Нови Сад, 9. мај 1990), 9.
- Valentík, Vladimír. „Cyril Kutlík a začiatky výtvarnej pedagogiky v Belehrade“, *Výtvarné umenie Slovákov v Juhoslávii. Zborník prác z medzinárodného sympózia v Báčkom Petrovci 22. novembra 1997* (Báčsky Petrovec, Kultúra; Nový Sad, Spolok vojvodinských slovakistov, 2002), 7, 53-56, 235.
- Valentík, Vladimír. „Z dejín výtvarnej tvorby Slovákov v Juhoslávii“, y: *250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. Zborník prác z medzinárodného sympózia v Novom Sade a v Petrovci 6. a 7. okt. 1995*. (Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Nový Sad, Spolok vojvodinských Slovakistov, 1996), 237, 239.
- **Váross, Marian.** *Spomienky* (Bratislava, Slovenský fond výtvarných umelcov, 1962), 21-22, 47.
- **Живковић, Станислав.** „Кирило Кутлик и његови ђаци“, *Политика*, (Београд, 19. април 1964).
- Живковић, Станислав. „Српска цртачка и сликарска школа Кирила Кутлика“, *Зборник за ликовне уметности 5* (Нови Сад, Матица српска, 1969), 239-255.
- Живковић, Станислав. *Београдски импресионисти* (Београд, Златоуста, 2004), 5-9, 14, 58, 120, 129, 131-136, 140, 142.
- Живковић, Станислав. *Боривоје Стевановић* (Београд, Галерија Српске академије наука и уметности, 1970), 7, 20-23, 38, 39, 101, 114-117, 132, 133.
- Живковић, Станислав. *Коста Милићевић* (Београд, Златоуста, 2003), стр. 3, 7, 8, 10, 18-31, 33-34, 40, 50-51, 58, 63, 67, 72, 120, 137, 141, 143, 159, 181-183, 187, слике 16/3, 16/4.
- Живковић, Станислав. *Српски импресионисти* (Београд, Галерија Српске академије наука и уметности, 1994), 10, 30, 34, 36-37, 104-105, 249, 251, 256, 260.